

Rytkönen Riikka
Mäkinen Jussi

1.10.2024

Viite
Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024

OSA; Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024, Luxemburg

Suomea edustavat kokouksessa liikenne-, viestintä- ja sisäministeri Lulu Ranne ja valtiosihteeri Teija Makkonen.

Sisäasioiden päivän Schengen-neuvostossa käydään säännönmukainen keskustelu **Schengen-alueen yleistilanteesta** ja Schengen-syklin 2024-2025 prioriteettien toimeenpanosta. Tarkoituksena on keskustella erityisesti ulkorajavalvonnan häiriönsietokyvyn parantamisesta. Komissio esittelee keskustelun pohjaksi päivitetyn Schengen-barometrin. Lisäksi ministerit saavat tilannekatsaukset EU:n tietojärjestelmien yhteentoimivuuden toteuttamisesta ja **Schengenin säännösten täysimääräisestä soveltamisesta Bulgariassa ja Romaniassa**.

Työlounaalla jatketaan keskustelua **EU:n paluupolitiikan tehostamisesta**. Tarkoituksena on keskittyä palautusten turvallisuuskäsitteeseen, ulkoiseen ulottuvuuteen ja relevantin EU-lainsäädännön kehittämiseen.

Neuvostossa on tarkoitus hyväksyä osittainen yleisnäkemyks **lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevasta asetusehdotuksesta**. Suomi voi hyväksyä neuvoston osittaisen yleisnäkemyksen.

Kokouksessa jatketaan myös keskustelua **ulkoisten konfliktien seurauksista ja niiden vaikutuksista EU:hun**. OSA-neuvostossa on käsitelty säännöllisesti Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan ja Lähi-idän tilanteen vaikutuksia EU:n sisäiseen turvallisuuteen. Lisäksi sisäministerit saavat tilannekatsauksen **huumausainekaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta**.

Myös oikeusasioiden päivänä saadaan tilannekatsaus **järjestäytyneen rikollisuuden ja huumekaupan torjunnasta**. Oikeusasioissa painopisteenä on ollut kolmansien maiden kanssa tehtävän yhteistyön tehostaminen sekä järjestäytyneeseen rikollisuuteen erikoistuneiden syyttäjien yhteistyön tiivistäminen uuden verkoston puitteissa. Lisäksi kokouksessa saadaan tilannekatsaus **oikeudellisista toimista ja rankaisemattomuuden vastaisesta taistelusta liittyen Venäjän hyökkäyssotaan Ukrainaa vastaan**.

Kokouksessa keskustellaan myös **EU:n rasismintorjunnan toimintaohjelman toimeenpanosta**, josta komissio julkaisi täytäntöönpanoraportin 25.9.2024.

Työlounaalla käydään keskustelua **oikeussuojakeinoihin pääsyn edistämisestä oikeusvaltioperiaatteen ja kilpailukykyyn näkökulmasta**. Tarkoituksena on keskustella taloudellisten toimijoiden, erityisesti pk-yritysten, oikeussuojan saatavuuden edistämisestä.

Asialista:**TORSTAI 10. LOKAKUUTA 2024 (KLO 10.00)****SISÄASIAT**

Esityslistan hyväksyminen

(mahd.) A-kohtien hyväksyminen

- a) Muiden kuin lainsäädäntöasioiden luettelo
- b) Lainsäädäntöasioiden luettelo (Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 16 artiklan 8 kohdan mukainen julkinen käsittely)

SCHENGEN-ALUEEN POLIITTINEN HALLINNOINTI ("SCHENGEN-NEUVOSTO")**Muut kuin lainsäädäntöasiat**

Schengen-alueen yleistilanne s. 5

- a) Schengen-barometri
- b) Schengen-neuvoston vuotuisen syklin prioriteettien täytäntöönpano

Keskustelu

- c) Yhteentoimivuuden toteuttaminen

Tilannekatsaus

EU:n palauttamispolitiikan tehostaminen s. 13
Keskustelu

Schengenin säännösten täysimääräinen soveltaminen Bulgariassa ja Romaniassa s. 17
Tilannekatsaus

MUUT SISÄASIAT**Lainsäädäntökäsittelyt**

(Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 16 artiklan 8 kohdan mukainen julkinen käsittely)

Asetus lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisystä ja torjunnasta s. 21
Osittainen yleisnäkemys

Muut asiat

Käsiteltävänä olevat säädösehdotukset
Puheenjohtajavaltion tiedotusasia

Muut kuin lainsäädäntöasiat

Ulkoisten konfliktien seuraukset ja niiden vaikutukset EU:hun s. 26
Keskustelu

Huumausainekaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta
Tilannekatsaus

s. 31

Muut asiat

- a) Muuttoliike- ja turvapaikkauudistusten täytäntöönpano
Komission tiedotusasia
- b) Digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista annetun asetuksen (EU) 2022/2065 (digipalvelusäädös) täytäntöönpano: laitonta sisältöä koskeva raportointivelvoite
Komission tiedotusasia
- c) Alaikäisten ja nuorten rekrytointi rikollisuuteen verkkoalustojen kautta
Ruotsin tiedotusasia
- d) Alueellinen pelastuspalvelufoorumi (Vilna, 6. syyskuuta 2024)
Liettuan tiedotusasia
- e) EU:n ja Länsi-Balkanin oikeus- ja sisäministerien foorumi (Montenegro, 28.–29. lokakuuta 2024)
Puheenjohtajavaltion tiedotusasia

PERJANTAI 11. LOKAKUUTA 2024 (KLO 10.00)

OIKEUSASIAT

Lainsäädäntökäsittelyt

(Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 16 artiklan 8 kohdan mukainen julkinen käsittely)

Muut asiat

Käsiteltävänä olevat säädösehdotukset
Puheenjohtajavaltion tiedotusasia

Muut kuin lainsäädäntöasiat

Huumausainekaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta
Tilannekatsaus

s. 36

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaa vastaan: rankaisemattomuuden torjunta
Tilannekatsaus

s. 40

Oikeussuojan saatavuuden edistäminen oikeusvaltioperiaatteen ja kilpailukyvyn näkökulmasta
Keskustelu

s. 44

Rasismin torjunta: rasismintorjunnan toimintasuunnitelman täytäntöönpanokertomus
Keskustelu

s. 50

Muut asiat

- a) Antisemitismin torjunta: kehitys antisemitismin torjunnan alalla
Puheenjohtajavaltion ja komission tiedotusasia

- b) EU:n perusoikeuskirjan soveltamista koskeva kertomus vuodelta 2024
Komission tiedotusasia
- c) EU:n liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen
Puheenjohtajavaltion tiedotusasia
- d) Oikeusvaltiokertomus 2024
Slovakian tiedotusasia
- e) EU:n ja Yhdysvaltojen väliset neuvottelut sähköistä todistusaineistoa koskevasta sopimuksesta
Komission tiedotusasia
- f) EU:n ja Länsi-Balkanin oikeus- ja sisäministerien foorumi (Montenegro, 28.–29. lokakuuta 2024)
Puheenjohtajavaltion tiedotusasia

Euroopan unionin neuvoston yhteydessä:

TORSTAI 10. LOKAKUUTA 2024 (KLO 10.00)

SCHENGEN-SEKAKOMITEAN kokous

SCHENGEN-ALUEEN POLIITTINEN HALLINNOINTI ("SCHENGEN-NEUVOSTO")

Schengen-alueen yleistilanne

- a) Schengen-barometri
- b) Schengen-neuvoston vuotuisen syklin prioriteettien täytäntöönpano

Keskustelu

- c) Yhteentoimivuuden toteuttaminen

Tilannekatsaus

EU:n palauttamispolitiikan tehostaminen

Keskustelu

Schengenin säännösten täysimääräinen soveltaminen Bulgariassa ja Romaniassa

Tilannekatsaus

Muut asiat

Käsiteltävänä olevat säädösehdotukset

Puheenjohtajavaltion tiedotusasia

Sisäministeriö

Perusmuistio

EU/153/2024-SM-24

Karjalainen Virpi

30.9.2024

OSA; Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024; Schengen-alueen yleistilanne

Kokous

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Sisäministerit käyvät OSA-neuvostossa 10.-11.10.2024 Schengen-syklin mukaisen keskustelun Schengen-alueen yleistilanteesta ja Schengen-syklin 2024-2025 prioriteettien toimeenpanosta Schengen-barometrin sekä puheenjohtajan keskusteluasiakirjan pohjalta. Erityisesti tarkoituksena on keskustella ulkorajavalvonnan häiriönsietokyvyn parantamisesta. Lisäksi kuullaan tilannekatsaus EU-tietojärjestelmien yhteentoimivuushankkeen (Interoperability, IO) toteuttamisesta ja etenemisestä.

Suomen kanta

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaan hallitus edistää rakentavasti EU:n maahanmuuttopolitiikassa muun muassa vahvojen ulkorajojen merkitystä, Schengen-säännösten kehittämistä muuttoliikkeen hallitsemiseksi sekä EU:n ulkorajojen ja raja- ja merivartiovirasto Frontexin toimintaedellytyksien vahvistamista sekä ulkoisten toimijoiden mahdollisuuksien vähentämistä käyttäen muuttoliikettä unioniin kohdistuvan vaikuttamisen välineenä.

Seuraavat kannat on esitetty E-selvityksessä E 35/2024 vp

Suomelle on erityisen tärkeää varmistaa, että EU-tason säännöksissä, ml. Schengen-äännökset, olisi riittävä liikkumavara toimia erityisesti välineellistetyin maahantulon tilanteissa. Suomi muistuttaa, että perussopimusten mukaan unionin on kunnioitettava valtion keskeisiä tehtäviä kuten yleisen järjestyksen ylläpitäminen ja kansallisen turvallisuuden takaaminen.

Suomi tukee toimia, joilla konkreettisesti kehitetään ja edistetään Schengen-alueen toimivuutta ja turvallisuutta muuttuvassa turvallisuusympäristössä. Keskeinen osa tätä kokonaisuutta on sisäisen turvallisuuden viranomaisten toimintakyvyn ja ulkorajojen valvonnan kehittäminen.

Suomi pitää tärkeänä edistää EU-tasolla toimintamahdollisuuksia vastata muuttuneeseen turvallisuusympäristöön, kuten ulkoisten toimijoiden mahdollisuuksiin käyttää maahantuloa unioniin kohdistuvan vaikuttamisen välineenä. Suomi pitää tärkeänä, että Schengen-alueen turvallisuus varmistetaan. Tehtävien toimien yhteydessä huolehditaan unionin arvojen sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta.

Schengen-aluetta koskeviin turvallisuusuhkiin on tärkeää vastata nopeasti ja vaikuttavasti. Tähän liittyen eurooppalaisen neliportaisen maahanpääsyn valvontamallia tulee edelleen vahvistaa. Suomi katsoo, että neliportainen valvontamalli yhdessä tehokkaan tiedustelun kanssa mahdollistaa EU:n rajaturvallisuuteen liittyvän tilannetietoisuuden parantamisen ja paremman kyvyn vaikuttaa ilmiöihin jo ennen kuin ne konkretisoituvat ulkorajoillamme ja vapaan liikkuvuuden alueella.

Paluut ovat keskeinen osa toimivaa Schengen-järjestelmää. Suomi tukee EU-tason toimia, joilla tehostetaan paluita ja palautuksia. Kolmansien maiden kanssa käytävissä keskusteluissa ja kumppanuuksissa paluiden ja palautuksien tulee olla keskeisesti mukana. Schengenin tietojärjestelmän (SIS) paluu- ja maahantulokieltokulutuksia tulee hyödyntää tehokkaasti.

Sisärajat ylittävistä turvallisuusuhkista tulee ensisijaisesti huolehtia poliisiyhteistyön keinoin. Sisärajavalvonnan käyttöönottamisen on kuitenkin tärkeää olla jäsenmaan keinovalikoimassa, etenkin ulkorajojen häiriötilanteissa, joissa maahantulijat voivat liikkua edelleen Schengen-alueella.

Poliisiyhteistyötä tulee edelleen kehittää muun muassa tiedonvaihtoa parantamalla. Suomi katsoo, että EU-tason tietojärjestelmiä (mm. SIS, VIS, Eurodac) on hyödynnettävä jäsenvaltioiden toimesta tehokkaasti ja sovellettavan EU-lainsäädännön ajantasaisuutta on tarkasteltava säännöllisesti.

Viisumivapaa matkustaminen tuo merkittäviä etuja sekä EU:lle että sen kumppanimaille. On kuitenkin tärkeää varmistaa, että EU-tasolla on riittävät työkalut puuttua maahantuloon ja turvallisuuteen liittyviin haasteisiin, oli sitten kyseessä viisumivapaiden maiden kansalaisten perusteettomat turvapaikkahakemukset tai kumppanimaiden viisumisäänöstöjen linjaaminen EU:n viisumipolitiikan kanssa. Viisumipoliittisia työkaluja tulee tehokkaasti hyödyntää laittoman maahantulon torjumiseksi. Suomi näkee, että viisumivapaus- ja helpotussopimukset sekä dialogit kolmansissa maissa ovat tärkeässä roolissa etsittäessä ratkaisuja Schengen-alueen ulkorajavalvonnan ja maahantulon haasteisiin. Viisumihelpotus- ja viisumivapausdialogeissa on lisäksi huomioitava turvallisuusuhkiin ja rajaturvallisuuteen liittyvät näkökohdat. Suomi pitää erittäin tärkeänä, että EU:n välineistöä hybridiuhkiin vastaamiseksi kehitetään myös vahvistamalla ja parantamalla viisumivapauden keskeyttämismekanismeja. Viisumivapaiden maiden listaa olisikin tarkoituksenmukaista tarkastella nykyistä säännönmukaisemmin.

On tärkeää varmistaa oikeus- ja sisäasioiden yhteisten tietojärjestelmien, kuten SIS, EES, Eurodac, ja niiden yhteentoimivuuden (interoperability) täytäntöönpanon eteneminen. Tietojärjestelmien yhteentoimivuuden myötä tapahtuva tiedonvaihdon tehostuminen jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten ja unionin virastojen välillä on ollut Suomen pitkäaikainen tavoite.

Schengen-syklin 2024-2025 prioriteettien toimeenpano

Kesäkuussa 2024 Schengen-neuvosto sopi politiikkaprioriteeteista Schengen-neuvoston sykliä 2024-2025 varten. Neuvosto vahvisti myös kutakin prioriteettia koskevat konkreettiset operatiiviset toimet ja sopi, että neuvostossa järjestetään seurantaprosessi, jota ohjaa kulloinkin neuvoston puheenjohtaja. Lokakuun neuvostossa keskitytään keskustelemaan ensimmäisestä prioriteetista, *ulkorajojen häiriönsietokyvyn parantamisesta ja järjestelmien ja prosessien digitalisoinnin vahvistamisesta*. Ministerit keskustelevat keinoista ulkorajavalvonnan laadun parantamiseksi, ennaltaehkäisevistä toimista ulkorajoihin kohdistuvan paineen vähentämiseksi lähtömaissa ja jo käytettävissä olevien välineiden tehokkaammasta käytöstä (kuten kahdenvälinen ja alueellinen yhteistyö, EU-virastojen toimet, mukaan lukien Frontexin tuki ja strategiset kumppanuudet).

Puheenjohtajan keskusteluasiakirjassa todetaan, että ulkorajojen häiriönsietokyvyn parantaminen on olennaisen tärkeää Schengen-alueen toimivuuden varmistamiseksi, toisaalta sujuvan matkustamisen takaamiseksi ja toisaalta laittomien rajanylityksien, rajat ylittävän rikollisuuden ja hybridiuhkien ehkäisemiseksi. Uuden lainsäädännön toimeenpanolla on keskeinen merkitys Schengen-alueen haasteisiin vastaamisessa. Keskusteluasiakirja nostaa olennaisen tärkeiksi Entry Exit - ja ETIAS-järjestelmien käyttöönoton, seulonta-asetuksen sekä kansallisten EIBM-strategioiden (European Integrated Border Management) ja laadunvalvontamekanismien toimeenpanon.

Neuvosto sopi kesäkuussa 2024, että ulkorajojen häiriönsietokyvyn parantamiseksi operatiivisten toimien pitäisi keskittyä ensinnäkin *rajavaalvonnan ja turvallisuuden vahvistamiseen digitalisoituja menettelyjä ja järjestelmiä kehittämällä sekä toteuttamalla yhteentöimivuus*, toiseksi *yhteistyön tehostamiseen kolmansien maiden kanssa* ja kolmanneksi *tilannetietoisuuden parantamiseen*.

Keskusteluasiakirjassa todetaan, että *ulkorajojen vahva valvonta* on ratkaisevan tärkeää laittoman maahanmuuton ja rajat ylittävän rikollisuuden, kuten ihmisalakuljetuksen, ihmiskaupan, huumekaupan ja terrorismin ehkäisemiseksi ja havaitsemiseksi. Keskusteluasiakirjan liitteessä 1 todetaan operatiivisten toimien täytäntöönpanon haasteiksi ulkorajavalvonnassa mm. jäsenvaltioiden taloudellisten resurssien niukkuus ja puutteet rajatarkastajien koulutuksessa. Haavoittuvuusarvioinneissa ja Schengen-arvioinneissa on todettu aukkoja myös henkilötietojen tarkastamisen systemaattisuudessa tietojärjestelmistä, erityisesti biometriikan osalta. Uuden teknologian käyttöönotto ja sitä tukevan lainsäädännön päivittäminen on tärkeää puutteiden korjaamiseksi, samalla huolehtien tietosuojasta ja perusoikeuksista.

Keskusteluasiakirjan mukaan rajavalvonnan laatua tulisi parantaa varmistamalla jäsenvaltioissa riittävät resurssit ja kyvykkyydet mm. huolehtimalla rajaviranomaisten riittävästä koulutuksesta ja tietojärjestelmien käyttämisestä täysimääräisesti, mahdollisesti hyödyntäen EU-rahoitusta. Jäsenmaiden tulisi toteuttaa parannukset kansallisen EIBM-strategiansa (European Integrated Border Management) ja laadunvalvontamekanisminsa mukaisesti. CEPOLin tulisi tukea jäsenmaita koulutuksen kautta ja Frontexin lisäämällä operatiivista tukeaan. Komission tulisi osoittaa rahoitusta haettavaksi yllä mainittuihin tarkoituksiin.

Neliportaisen rajaturvallisuusmallin portaista yksi on *yhteistyö kolmansien maiden kanssa*. Häiriönsietokyvyn vahvistamiseksi yhteistyö erityisesti naapurimaiden kanssa on tärkeää laittoman maahantulon torjunnassa. Kahdenvälisillä, alueellisilla ja strategisilla kumppanuuksilla sekä Frontexin tuella on tässä omat roolinsa. Frontexin tulisi keskittyä kahdenvälisten sopimusten (status agreement) tehokkaaseen ja nopeaan täytäntöönpanoon ja maksimoida operatiivinen tukensa keskeisissä maissa. Täällä jäsenmai-

den tulisi tukea osoittamalla henkilöstöä Frontexin pysyvään joukkoon. Lisäksi keskusteluasiakirjan liitteessä 2 todetaan tärkeiksi yhteistyömuodoiksi kolmansien maiden kanssa EU:n strategiset kumppanuudet (Tunisia, Mauritania, Egypti), joiden täytäntöönpanon vaikutuksia on tarkasti seurattava. Barometrin mukaan kumppanuussopimus Tunisian kanssa olisi jo vähentänyt laittomien siirtolaisten lähtöjä merkittävästi. Tärkeä yhteistyökumppani EU:lle on jo pitkään ollut Turkki ja yhteistyötä Libyan kanssa pyritään edistämään. Europolilla on yhteistyötä kaikkien Länsi-Balkanin maiden kanssa, mikä on ratkaisevan tärkeää EU:n ulkorajojen sietokyvyn parantamiseksi, sillä alue toimii rikollisen toiminnan ulkoisena keskuksena. Europol ja Tunisia keskustelevat parhaillaan henkilötietojen vaihdosta. Europol pyrkii laajentamaan yhteistyötä myös Lähi-Itään.

Keskusteluasiakirjassa todetaan, että ulkorajojen häiriönsietokykyä parantavat toimet voivat olla tehokkaita vain, jos *tilannekuva* on yhteinen ja toimet vastaavat laadullisesti ja määrällisesti olemassa oleviin ongelmiin. Tilannekuvaa saataisiin barometrin mukaan parannettua vahvistamalla Frontexin läsnäoloa kolmansissa maissa, hyödyntämällä paremmin haavoittuvuusarviointeja ja Schengen-arviointeja sekä muita analyysityökaluja ja lisäämällä strategisen tason keskusteluja yhteisiin haasteisiin vastaamiseksi. EU-ROSUR-järjestelmää kehitetään edelleen yhden yhteisen eurooppalaisen tilannekuvan muodostamiseksi, mikä edellyttää myös jäsenmailta EUROSURin käytön tehostamista.

Schengen-barometri

Komissio kokoaa ennen maalisk-, loka- ja joulukuun Schengen-neuvostoja barometrin, joka on yleiskatsaus Schengen-alueen tilasta. Schengen-barometri+ on keskeinen Schengen-syklin työkalu, jossa esitetään tärkeimmät alueen vakauteen vaikuttavat tekijät, kehityssuunnat ja riskit neuvostossa käytävien keskustelujen pohjaksi. Schengen-barometri perustuu oikeus- ja sisäasioiden virastojen (Frontex, EUAA, Europol, Eurojust ja eu-LISA) toimittamiin tietoihin ja komission käytettävissä oleviin muihin tietoihin.

Tammi-elokuun 2024 ajalta kootussa barometrissä luodaan ensin katsaus viisumien myöntämisen kehitykseen ja kolmansien maiden tapahtumiin, jotka heijastuvat muuttoliikkeenä Schengen-alueelle. Toinen osuus barometrissä käsittelee ulkorajojen valvontaa, kolmas sisäistä turvallisuutta ja lopuksi todetaan Schengen-arviointien tilanne.

Yleistä

Barometrissä esitetyn tilaston mukaan vuonna 2024 elokuuhun mennessä Schengen-viisumihakemuksia jätettiin yli 8,3 miljoonaa ja Schengen-viisumeja myönnettiin 6,1 miljoonaa. Eniten hakemuksia jättivät kiinalaiset, intialaiset, turkkilaiset, marokkolaiset ja venäläiset. Venäläisten hakemien viisumien hylkäysprosentti vaihtelee jäsenvaltioittain yhdestä 65 prosenttiin. Viisumihakemusten määrän odotetaan kasvavan edelleen suurista kolmansista maista, kuten Kiinasta ja vähemmässä määrin Intiasta.

Barometrissä nostetaan esiin kolmansien maiden tilanteita, jotka voivat vaikuttaa maahantuloon Schengen-alueelle. Lähi-Idän kriisin lisäksi mainitaan mm. seuraavaa: Turkki ja Irak ovat allekirjoittaneet sopimuksen nuorten ja yli 50-vuotiaiden irakilaisien viisumivapaasta matkustamisesta Turkkiin, lennot Syyriasta Valko-Venäjälle aloitettiin uudelleen kesäkuussa, kosovolaisille myönnettiin viisumivapaus EU-alueelle tammikuussa 2024, Sudanissa lasketaan olevan 11 miljoonaa maan sisäistä pakolaista, Malissa on 7 miljoonaa ihmistä humanitäärisen avun tarpeessa ja Mauritaniassa, Nigerissä ja Libyassa on tällä hetkellä satoja tuhansia muualta Afrikasta tulleita pakolaisia. Avoimien lähteiden mukaan 43 % venezuelalaisista harkitsee lähtevänsä maasta heinäkuun presidentinvaalien tuloksen takia.

Ulkorajojen valvonta ja laittoman maahantulon vaikutukset

Maahantulo - ja maastapoistumisjärjestelmän (Entry Exit) käyttöönotto marraskuussa 2024 on merkittävä askel ulkorajaturvallisuuden varmistamisessa. Jäsenvaltiot ovat barometrin mukaan kiitettävästi lisänneet tarkastuksia SIS-järjestelmästä, kun taas VIS-järjestelmästä tehtäviä sormenjälkitarkastuksia laiminlyödään.

Barometrissä kehoitetaan ulkorajavaltioita kiinnittämään erityistä huomiota rajavalvonta-henkilöstön riittävyyteen ja koulutukseen. Henkilöstön riittävyys tulee vaikuttamaan myös maahanmuuttopaktin toimeenpanoon.

Frontexin lähettämiä työntekijöitä (pysyvä joukko) oli vuonna 2024 Schengen-alueella lähes 3000. Erityisesti barometrissä mainitaan yli 200 henkilön sijoittaminen sekä Bulgariaan että Romaniaan kyseisten maiden päästyä alkuvuonna 2024 Schengen-jäseniksi. Pysyvän joukon on tarkoitus olla 10 000 työntekijän suuruinen vuonna 2027.

Venäjän ja Valko-Venäjän naapurimaille EU:ssa komissio julkaisi erityisen rahoitushaun rajavalvonnan parantamiseksi, hybridiuhat mukaan lukien. Barometrissä mainitaan, että siirtolaisten välineellistämisen ja hybridiuhkien lisääntyminen on lisännyt merkittävästi itäisten maarajojen valvontainfrastruktuuria ja -varusteita ja saanut jotkin jäsenvaltiot hyväksymään lainsäädäntöä ja uusia käytäntöjä lisääntyneen muuttoliikepaineen hallitsemiseksi.

Barometrin mukaan vuoden 2024 ensimmäisen puoliskon aikana laitton maahantulo on vähentynyt 36% verrattuna samaan periodiin vuonna 2023. Erityisesti maahantulot ovat vähentyneet keskisen Välimeren (-64%) ja Länsi-Balkanin (-75%) reiteillä. Tunisiasta ja Libyasta lähtöjä on saatu vähennettyä viranomaistoimilla. Huomattavia vähennyksiä on havaittu niiden maiden kansalaisten osalta, joiden viisumivapauksia on peruttu yhteen tai useampaan maahan. Itäisen Välimeren (+67%), Atlantin (+153%) ja itäisten maarajojen kautta on tilastoitu selkeää laittomien maahantulojen lisääntymistä (+195%), mukaan luettuna voimakas kasvu Valko-Venäjältä (+162%). Läntisen Välimeren tilanne ei ole muuttunut. EU:sta Isoon-Britanniaan laittomia maahantulon yrityksiä on ollut yli 40 000. Reitti on suosittu, koska onnistumisprosentti on korkea. Korkean riskin maista Venäjän kautta järjestetty maahantulo on hyvin suunniteltu, sillä heidän palauttamisensa on erittäin vaikeaa tai mahdotonta.

Laittomien Schengen-alueella oleskelevien henkilöiden edelleen liikkuminen jäsenmaiden välillä on vakiintunut korkealle tasolle. Barometrin luvut osoittavat, että ilmiö kohdistuu voimakkaasti Saksaan.

EU:n turvapaikkavirasto (EUAA, EU Agency for Asylum) ennustaa, että kuten viime vuonnakin, turvapaikkahakemusten määrä EU+-alueelle nousee yli miljoonaan vuoden vaihteeseen mennessä. EU:ssa on jätetty vuoden 2024 ensimmäisten seitsemän kuukauden aikana noin 599 000 turvapaikkahakemusta. Määrä on pysynyt samana kuin vuonna 2023. Suurimmat lähtömaat olivat samat kuin 2023, Syyria (14%), Afganistan (9%), Venezuela (7%), Turkki (5%) ja Kolumbia (5%). Saksa, Espanja, Italia, Ranska ja Kreikka ottivat yhteensä vastaan kolme neljännestä kaikista hakemuksista. Pakolais-asema tai toissijainen suojelu myönnettiin 44 prosentille hakijoista. Tilapäistä suojelua sai 4,4 miljoonaa henkilöä elokuussa 2024.

Barometri kertoo, että alkuvuoden aikana EU:ssa tehtiin noin 200 000 palautuspäätöstä. Dublin-palautuksia tehtiin noin 10 500. Palautuksia on saatu tehostettua vuoden 2023 alkupuoliskoon verrattuna 13%. Frontex tukee jo lähes puolessa kaikista palautusoperaatioista paluu- ja uudelleenkotoutumisneuvonnalla, tietojärjestelmillä sekä kauttakulku- ja saattamistehtävissä.

Barometrissä todetaan, että palautuksia pyritään tehostamaan monella toimenpiteellä, kuten takaisinottoyhteistyöllä, viisumisäännösten 25a artiklan toimeenpanolla, vastavuoroisella tunnustamisella, uudelleenkotoutumisen ohjelmalla (EURP, EU Reintegration Programme) ja vuonna 2023 laaditun Paluun tiekartan toimeenpanemisella. Oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa 10.10.2024 käydään näkemystenvaihto EU:n paluu- ja palautuspolitiikan tehostamisesta.

Laittoman maahantulon ennaltaehkäisyn parissa työskentelee satoja eurooppalaisia yhteyshenkilöitä kolmansissa maissa. Barometri kertoo, että syyskuussa 2024 Frontexilla oli Länsi-Balkanin kumppanimaissa 448 työntekijää, Georgiassa 12 ja Moldovassa 81 työntekijää. Erilaisia yhteyshenkilöitä kolmansiin maihin lähettävät sekä jäsenmaat, komissio että Frontex. Jäsenmailla on yli 500 yhteyshenkilöä (ILO, Immigration Liaison Officer) yli 100 maassa, komissiolla maahanmuuttoyhteyshenkilöitä (EMLO, European Migration Liaison Officer) on tällä hetkellä 12. Frontexilla on 5 yhteyshenkilön (FLO, Frontex Liaison Officer) lisäksi 9 erityistä paluuyhteyshenkilöä (EURLO, European Return Liaison Officer), jotka kaikki toimivat useammassa maassa.

Sisäinen turvallisuus

Barometrissä todetaan, että Schengen-alueen sisäistä turvallisuutta haastavat siirtolaisten salakuljetus, huumekauppa ja järjestäytynyt rikollisuus sekä radikalisoituminen ja terrorismi.

Barometrin mukaan haasteena on, että siirtolaisten salakuljettajat sopeuttavat nopeasti toimintatapojaan ja salakuljetusreittejään. Vuoden 2024 seitsemän ensimmäisen kuukauden aikana otettiin kiinni yhteensä noin 4 660 salakuljettajaa, mikä on 36% vähemmän kuin vuoden 2023 vastaavana aikana. Kansainvälisen siirtolaisten salakuljetuksen vastaisen allianssin toimissa on keskitytty kehittämään erityisesti digitaalisen salakuljetuksen torjuntaa. Neuvostossa käydään edelleen lainsäädäntöneuvotteluja ehdotuksesta direktiiviksi vähimmäissäännöistä, joilla ehkäistään ja torjutaan luvaton maahantuloa, kauttakulkua ja oleskelua unionissa (ihmissalakuljetusdirektiivi).

Barometrissä todetaan, että uhkaavimmat rikollisverkostot, joista suuri osa liittyy huumerikollisuuteen, maksimoivat mahdollisuutensa soluttautumalla lailliseen yritysmaailmaan mm. rakennus- ja logistiikka-aloilla. Uhkiin pyritään vastaamaan rajat ylittävällä yhteistyöllä ja Europolin avulla jäsenmaille. Europol tuki 798 lainvalvontaoperaatiota vuoden 2024 alkupuoliskolla. Europolin keskustietojärjestelmä (EIS), johon jäsenvaltioiden viranomaisilla on suora pääsy, sisältää tietoja yli 1,6 miljoonasta esineestä tai henkilöstä, jotka voivat liittyä vakavaan tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

EU:n huumeviraston (EUDA, EU Drugs Agency) uusi toimeksianto tarjoaa barometrin mukaan sille välineitä, joilla voidaan paremmin vastata huumetilanteen nykyisiin ja tuleviin haasteisiin. Oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa kuullaan tilannekatsaus huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvistä toimista.

Barometri arvioi, että Lähi-idän kriisi vauhdittaa väkivaltaista ekstremismia, radikalisoitumista ja terrorismia. Terrorismin rahoituksen ja propagandan sekä aseiden salakuljetuksen torjuntaan on käynnissä mm. erilaisia jäsenvaltioiden alueellisia yhteistoimia.

Schengen-arvioinnit ja Schengen-syklin kehitys

Alkuvuonna 2024 on tehty säännölliset, kokonaisvaltaiset Schengen-arvioinnit Kroatiaan, Puolaan ja Unkariin. Viime vuonna tehdyistä arvioinneista laaditut Liettuan ja Suomen arviointiraportit on hyväksytty. Schengen-koordinaattori on vierailut uuden arviointi-asetuksen mukaisesti arvioinnin kohdemaissa keskustelemassa arvioinnin tuloksista. Huumeiden salakuljetukseen kohdistuneen temaattisen arvioinnin raportti on hyväksytty.

Yhteentoimivuuden toimeenpano

Yleistä

EU:n yhteentoimivuutta koskevan kehyksen luomisen taustalla oli paitsi EU-tietojärjestelmien kehitys ja niissä olevien tietojen hajanaisuus, myös muuttoliikekriisiin liittynyt luvattomien rajanylitysten lisääntyminen sekä terrori-iskut. EU:n sisäisen turvallisuuden vahvistamiseksi tiedonhallinnan tuloksellisuutta ja tehokkuutta oli tarve lisätä. Tavoitteena oli myös suojata paremmin EU:n ulkorajoja, parantaa muuttoliikkeen hallintaa ja lisätä sisäistä turvallisuutta kansalaisten edun mukaisesti torjumalla rikollisuutta ja terrorismia. Yhteentoimivuudesta säättävien asetusten toimeenpanon ja sen myötä käynnistetyissä yhteentoimivuushankkeissa (Interoperability, IO) on ollut tarkoitus parantaa tietojen käytettävyyttä viranomaistoiminnoissa. Interoperability-hankkeen tavoitteena on sisäiseen turvallisuuteen, rajaturvallisuuteen ja muuttoliikkeen hallintaan liittyvien EU-tietojärjestelmien tehokas yhteentoimivuus. Yhteentoimivuusasetukset tulivat voimaan 9.6.2019. Asetusten toimeenpanon edellyttämät kansalliset päivitykset ja säädökset on annettu vuonna 2022.

EU:n tasolla on käytössä ja kehitteillä useita tietojärjestelmiä, joiden avulla rajavartijat sekä maahanmuutto- ja lainvalvontaviranomaiset rekisteröivät ja saavat käyttöönsä henkilöitä koskevia tietoja. Uusina EU-tietojärjestelminä ollaan perustamassa rajanylitystietojärjestelmä (Entry Exit System, EES), Euroopan matkustustieto ja -lupajärjestelmä (ETIAS) ja kolmansien maiden kansalaisia koskeva eurooppalainen rikosrekisteritietojärjestelmä (ECRIS-TCN). Järjestelmät ovat toisiaan täydentäviä ja ne koskevat ainoastaan kolmansien maiden kansalaisia. Tietojärjestelmät eivät tosiasiallisesti toimi yhtenä järjestelmäkokonaisuutena, mutta toteutettavien yhteentoimivuuskomponenttien avulla niistä tehdään keskenään yhteen toimivia ja niiden käytettävyyttä kehitetään. Näitä komponentteja ovat eurooppalainen hakuportaali (ESP), yhteinen biometrinen tunnistuspalvelu (SBMS), yhteinen henkilöllisyystietovaranto (CIR) ja rinnakkaishenkilöllisyyksien tunnistin (MID).

Uusi vaiheittaisen toteutuksen aikataulu

Yhteentoimivuushankkeessa on ollut useita teknisiä ja toiminnallisia haasteita, jotka ovat aiheuttaneet keskusjärjestelmien toteutuksessa merkittäviä viivästyksiä. Eräiden jäsenvaltioiden kansallisissa toteutuksissa on myös ilmennyt ongelmia. EU-tason tietojärjestelmien yhteentoimivuuden toteutus alkuperäisen suunnitelman mukaan vuoteen 2024 mennessä osoittautui näistä syistä sekä EU-tasolla että jäsenvaltioissa kansallisesti toteutettavaksi laajaksi ja monimutkaiseksi kokonaisuudeksi.

Keväästä 2023 lähtien eu-LISA ja jäsenmaat sekä muut järjestelmän käyttöön kytkeytyvät EU:n toimielimet ovat käsitelleet uutta esitettyä aikataulua sekä uutta lähestymistapaa vaiheittaisesta toteutuksesta. Vuoden 2023 lokakuussa järjestetyssä OSA-neuvostossa päätettiin uudesta aikataulusta, jonka mukaan EU:n yhteentoimivuusasetusten edellyttämien järjestelmien ja komponenttien tulisi olla käytössä vuoden 2028 alkupuolella. Ensimmäisenä osana yhteentoimivuuskokonaisuutta käyttöönotetaan ns. Smart Borders -toiminnot kesään 2025 mennessä, joka pitää sisällään EES- ja ETIAS-järjestelmät sekä tarvittavat Interoperability-komponentit.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 4.10.2024

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 4.10.2024

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

13507/1/24 REV 1
13866/24

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Virpi Karjalainen SM/KVY, virpi.karjalainen(a)gov.fi
Emma Patovuori SM/PO, emma.patovuori(a)gov.fi

VAHVA-tunnus

EU/153/2024

Liitteet**Viite**

Sisäministeriö

Perusmuistio

EU/197/2024-SM-16

Lääperi Niina

30.9.2024

OSA; Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024; EU:n paluupolitiikan tehostaminen

Kokous

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa 10.-11.10.2024 käydään keskustelu EU:n paluu- ja palautuspolitiikan tehostamisesta. Tarkoituksena on keskittyä palautusten turvallisuusnäkökohtiin, ulkoiseen ulottuvuuteen palautusten tukemisessa ja relevantin EU-lainsäädännön kehittämiseen.

Suomen kanta

Seuraavat kannat on muodostettu E-kirjeessä E 58/2023 vp:

Suomi korostaa EU:n muuttoliikekysymyksissä kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa toimia edistetään niin EU:n sisällä kuin suhteissa kolmansiin maihin. Muuttoliikepolitiikassa tulee panostaa vahvoihin ja toimiviin kumppanuuksiin lähtö- ja kauttakulkumaiden kanssa hyödyntäen EU-virastojen kyvykkyudet täysimääräisesti. Suomi edistää EU-tasolla yhteistyötä kolmansien maiden kanssa. Tavoitteena on muuttoliikepaineen hillintä sekä ihmismassakuljetuksen ehkäisy. Suomi edistää rakentavasti EU-tason toimia, joilla kehitetään mahdollisuuksia toteuttaa turvapaikkaprosessi ja kansainvälisen suojelun tarjoaminen turvallisissa kolmansissa maissa. Hallitusohjelman mukaisesti Suomi noudattaa muuttoliikepolitiikassa ihmisoikeus- ja muita kansainvälisiä sopimuksia, EU-lainsäädännön velvoitteita ja oikeusvaltioperiaatetta. EU:n yhteisen palautuspolitiikan tehostaminen ml. eri politiikkasektorien työkaluja hyödyntäen yhteistyössä EU-paluukoordinaat-

torin kanssa on keskeistä. Suomi pitää tärkeänä, että palautuspolitiikkaa EU:ssa kehitetään ja vahvistetaan. Suomi edistää ja tukee EU-tason aloitteita mm. turvallisten kolmansien maiden määrittämiseksi sekä turvapaikkaprosessissa että palautuksissa.

Suomi korostaa vahvojen ulkorajojen merkitystä ja Schengen-säännösten kehittämistä muuttoliikkeen hallitsemiseksi. Unionin muuttoliikepolitiikkaa kehitettäessä huomiota tulee kiinnittää asemaamme ulkorajavaltiona sekä jäsenvaltiona, joka on kohdamaa ja väylä edelleen liikkumiseen. Lisäksi Suomi edistää määrätietoisesti ratkaisuja, joilla esettäisiin ulkoisten toimijoiden mahdollisuuksia käyttää muuttoliikettä unioniin kohdistuvan vaikuttamisen välineenä. Suomi edistää rakentavasti sellaisen EU-tason mekanismin käyttöönottoa, jolla laajamittaisen laittoman tai välineellistetyin maahanmuuton tilanteessa yksilöllisten turvapaikkahakemusten käsittely voidaan väliaikaisesti keskeyttää tilanteessa, jossa valtion suvereniteetti vaarantuu esimerkiksi vieraan valtion vihamielisten toimenpiteiden johdosta.

Seuraavat kannat on muodostettu E-kirjeessä E 35/2024 vp:

Suomi toteaa, että Frontexin tukea paluille ja palautuksille tulisi hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti palautuksissa turvalliin kolmansiiin maihin. Suomi on valmis tarkastelemaan avoimesti mahdollisia selvityksiä Frontexin palautustuen hyödyntämiseksi myös kolmansista maista kolmansiiin maihin ihmisoikeuksia kunnioittaen.

Paluut ovat keskeinen osa toimivaa Schengen-järjestelmää. Suomi tukee EU-tason toimia, joilla tehostetaan paluita ja palautuksia. Kolmansien maiden kanssa käytävissä keskusteluissa ja kumppanuuksissa paluiden ja palautuksien tulee olla keskeisesti mukana. Suomi edistää rakentavasti EU-tason toimia, joilla kehitetään mahdollisuuksia toteuttaa turvapaikkaprosessi ja kansainvälisen suojelun tarjoaminen turvallisissa kolmansissa maissa. Hallitusohjelman mukaan Suomi noudattaa muuttoliikepolitiikassa ihmisoikeus- ja muita kansainvälisiä sopimuksia, EU-lainsäädännön velvoitteita ja oikeusvaltioperiaatetta. Suomen näkökulmasta maastapoistamispäätösten vastavuoroisen tunnustamisen prosessia on hyvä tarkastella ja kehittää niin, että tunnustaminen olisi entistä käyttökelpoisempi mahdollisuus. Schengenin tietojärjestelmän (SIS) paluu- ja maahantulokieltokäytöksiä tulee hyödyntää tehokkaasti. Tämän ohella on tärkeää kehittää toimivaa tietojenvaihtoprosessia palautuksiin liittyen. Suomi tukee paluita koskevan oikeudellisen kehityksen kehittämistä. Lisäksi Suomi tukee myös muita EU:n toimia, joilla torjutaan luvaton edelleen liikkumista.

Viisumivapaa matkustaminen tuo merkittäviä etuja sekä EU:lle että sen kumppanimaille. On kuitenkin tärkeää varmistaa, että EU-tasolla on riittävät työkalut puuttua maahantuloon ja turvallisuuteen liittyviin haasteisiin, oli sitten kyseessä viisumivapaiden maiden kansalaisten perusteettomat turvapaikkahakemukset tai kumppanimaiden viisumisäänöstöjen linjaaminen EU:n viisumipolitiikan kanssa. Viisumipoliittisia työkaluja tulee tehokkaasti hyödyntää laittoman maahantulon torjumiseksi. Suomi näkee, että viisumivapaus- ja helpotussopimukset sekä dialogit kolmansissa maissa ovat tärkeässä roolissa etsittäessä ratkaisuja Schengen-alueen ulkorajavalvonnan ja maahantulon haasteisiin. Viisumihelpotus- ja viisumivapausdialogeissa on lisäksi huomioitava turvallisuusuhkiin ja rajaturvallisuuteen liittyvät näkökohdat. Suomi pitää erittäin tärkeänä, että EU:n välineistöä hybridiuhkiin vastaamiseksi kehitetään myös vahvistamalla ja parantamalla viisumivapauden keskeyttämismekanismeja. Viisumivapaiden maiden listaa olisikin tarkoituksenmukaista tarkastella nykyistä säännönmukaisemmin.

Pääasiallinen sisältö

Unkarin puheenjohtajuuskaudella jatketaan Belgian aloittamaa keskustelua paluupolitiikan tehokkaasta tulevaisuudesta. Kesällä hyväksytty EU:n muuttoliike- ja turvapaikkapakti tukee osin myös tehokkaampia paluita ja palautuksia, mutta Suomi oli mukana toukokuuisessa 15 jäsenmaan kirjeessä, jossa tuotiin esiin mm. tarve saada paktin lisäksi aikaan tarvitaan innovatiivisia ratkaisuja, joiden avulla tehostetaan muuttoliikkeen ulkoista ulottuvuutta. EU:n uuden, heinäkuussa julkaistun strategisen ohjelman linjausten mukaisesti EU jatkaa työtä kolmansien maiden kanssa molempia osapuolia hyödyttävien kumppanuuksien ja yhteistyön aikaansaamiseksi niin muuttoliikkeen juurisyihin kuin tehokkaisiin paluihin ja palautuksiin vaikuttamiseksi.

Paluudirektiivin päivitys on paktin puuttuva osa, sillä Euroopan parlamentti ei koskaan saanut mietintöään asiasta valmiiksi. Uudelta komissiolta odotetaan toimia paluun lainsäädännön uudistamiseksi, ja Suomi tekee asiassa vaikuttamistyötä aktiivisesti. Heinäkuussa komission puheenjohtaja von der Leyen totesi suuntaviivoissaan, että komissio edistää uutta yhtenäistä lähestymistapaa paluihin ja sellaista lainsäädäntökehystä, joka nopeuttaisi ja yksinkertaistaisi prosessia.

Tilastot osoittavat, että EU:sta poistettujen henkilöiden määrät ovat huomattavasti pienempiä kuin tehtyjen maastapoistamispäätösten määrät. Asiaan liittyy jäsenmaiden sisäisiä hidasteita, mutta myös huomattavia ulkoisia haasteita tilanteessa, jossa useat kolmannet maat eivät ota kansalaisiaan takaisin. Tehokkaana EU:n vipuvartena toimii tällä hetkellä käytännössä vain viisumisäännösten 25a artikla, jonka perusteella viisumiehtoja voidaan heikentää tyydyttämättömän takaisinottoyhteistyön vuoksi. Suomi pyrkii hallitusohjelmaan perustuen ratkaisemaan sisäisiä haasteita muun muassa lainsäädäntöuudistuksin ja operatiivisen viranomaisyhteistyön keinoin, mutta ilman toimivaa takaisinottoyhteistyötä kolmansien maiden kanssa ei asiassa pystytä saavuttamaan toivottuja tuloksia. Siksi niin sisäisiä kuin ulkoisia toimia tulisi koordinoita ja edistää strategisesti. Tähän tehtävään EU:n paluukoordinaattori olisi hyvässä positiossa, jos hänen rooliaan ulkosuhteiden puolella vahvistettaisiin.

Turvallisuusuuhkia aiheuttavien henkilöiden palauttaminen on korkealla prioriteettilistalla, mutta haasteita tuottavat erityisesti palautukset ns. sensitiivisiin maihin. Alkusyksystä on keskusteltu erityisesti Afganistanista, johon Saksa mediatietojen perusteella palautti elokuun lopussa noin 30 henkilöä, jotka olivat aiheuttaneet turvallisuusuuhkia Saksassa. Suomelle olisi pienenä maana käytännössä haastavaa saada tällaisia ratkaisuja rakennettua, minkä vuoksi EU:n toimet asiassa olisivat tervetulleita. On tärkeää, että sensitiivistenkin maiden kohdalla reagoidaan turvallisuusuuhkiin ja pyritään soveltuvissa kohdin palauttamaan henkilöt kotimaihinsa.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 4.10.2024

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 4.10.2024

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

13713/24

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Niina Lääperi, SM/MMO, p. 0295 488 580

VAHVA-tunnus

EU/197/2024

Liitteet -

Viite -

Sisäministeriö

Perusmuistio

EU/153/2024-SM-25

Karjalainen Virpi

27.9.2024

OSA; Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024; Schengenin säännösten määräysten täysimääräinen so- veltaminen Bulgariassa ja Romaniassa

Kokous

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Sisäasioiden päivänä 10.10.2024 ministerit saavat tilannekatsauksen Schengenin säännösten määräysten täysimääräisestä soveltamista Bulgariassa ja Romaniassa. Puheenjohtajan tausta-asiakirjaa ei ole ollut käytettävissä muistiota laadittaessa.

Suomen kanta

Seuraavat kannat on esitetty E-selvityksessä E 35/2024 vp

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaan hallitus edistää rakentavasti EU:n maahanmuuttopolitiikassa muun muassa vahvojen ulkorajojen merkitystä, Schengen-säännösten kehittämistä muuttoliikkeen hallitsemiseksi sekä EU:n ulkorajojen ja raja- ja merivartiovirasto Frontexin toimintaedellytyksien vahvistamista.

Suomi tukee toimia, joilla konkreettisesti kehitetään ja edistetään Schengen-alueen toimivuutta ja turvallisuutta muuttuvassa turvallisuusympäristössä. Keskeinen osa tätä kokonaisuutta on sisäisen turvallisuuden viranomaisten toimintakyvyn ja ulkorajojen valvonnan kehittäminen.

Seuraavat kannat on esitetty E-kirjeessä 78/2022 vp

Suomi pitää tärkeänä edistää toimia, joilla edistetään ja kehitetään vahvaa ja yhtenäistä Euroopan unionia. Suomi katsoo, että olisi tärkeää saada kaikki EU-maat Schengenin arviointi- ja valvontamekanismin piiriin. Mekanismin avulla voidaan valvoa aiempaa paremmin maiden Schengen-velvoitteiden täytäntöönpanoa.

Suomi tukee päätösehdotuksia, joissa esitetään Schengenin säännösten täysimääräistä soveltamista Romaniassa, Bulgariassa ja Kroatiassa, kun asia tuodaan neuvoston ratkaistavaksi.

Pääasiallinen sisältö

Bulgaria ja Romania liittyivät Euroopan unionin jäseniksi 2007. Bulgarian ja Romanian Schengen-kelpoisuus arvioitiin jo vuonna 2011, jolloin neuvosto katsoi, että maat täyttävät Schengenin säännösten noudattamisen tekniset edellytykset. Arvioinneissa tarkastellaan Schengenin säännösten noudattamista ulkorajavalvonnassa, viisumipolitiikassa, palautuksissa, tietosuojassa, poliisiyhteistyössä ja Schengenin tietojärjestelmän (SIS) toimeenpanossa. Neuvoston päätöstä sisärajatarkastusten poistamisesta Bulgarian ja Romanian osalta ei kuitenkaan saatu tehtyä vuosikymmeneen, vaikka komissio ja Euroopan parlamentti pyrkivät tätä edistämään. Edellytyksiä päätöksenteolle ei ollut, koska päätöksenteko edellyttää neuvostossa yksimielisyyttä. Jäsenmaiden keskuudessa esiintyi huolta ko. maiden tosiasiallisesta kyvystä huolehtia Schengen-velvoitteistaan.

Vuonna 2022 Bulgaria ja Romania kutsuivat vapaaehtoisesti komission johtaman arviointitiimin arvioimaan uudelleen Schengenin säännösten noudattamista. Arvioinnin tulokset olivat lähes pelkästään positiivisia ja ne vahvistivat vuonna 2011 tehdyt arviointiprosessien päätelmät siitä, että Bulgaria ja Romania ovat jatkaneet uuden säännösten ja uusien välineiden täytäntöönpanoa.

Samanaikaisesti, kun arvioitiin Bulgarian ja Romanian Schengen-alueeseen liittymistä, maiden edistymistä oikeus- ja sisäasioissa seurattiin CVM-mekanismilla (Cooperation and Verification Mechanism). Tämä oli Schengenin arviointimenettelystä oikeudellisesti erillinen prosessi. Seuranta koski mm. oikeuslaitoksen uudistamista ja korruption torjuntaa. Vuoden 2022 CVM-raportissaan komissio totesi, että Romanian ja Bulgarian oikeudellisessa ja institutionaalisessa kehityksessä on edistytty merkittävästi ja täten CVM-mekanismi lopetettiin syyskuussa 2023. Seuranta jatketaan osana kaikkia EU-jäsenmaita tarkastelevaa komission oikeusvaltiokertomusta.

Bulgarian ja Romanian Schengen-jäsenyydestä ja sen myötä sisärajatarkastusten poistamisesta tuotiin päätösehdotus OSA-neuvostoon 4.-5.12.2023. Päätöksen edellyttämää yksimielisyyttä ei tuolloin saavutettu.

Komission tarkennettu esitys sisärajatarkastusten poistamiseksi Bulgarian ja Romanian ilma- ja merirajoilta sen sijaan saavutti päätöksenteossa edellytetyn yksimielisen tuen neuvoston kirjallisessa menettelyssä 30.12.2023. Päätöksen lopputuloksena sisärajatarkastukset poistettiin Bulgarian ja Romanian ilma- ja merirajoilta 31.3.2024. Maarajoilla sisärajatarkastukset jäivät edelleen voimaan. Romania ja Bulgaria ovat 31.3.2024 alkaen voineet myös myöntää Schengen-viisumeita. Neuvoston päätöksessä todetaan, että neuvosto pyrkii tekemään päätöksen henkilötarkastusten lopettamisesta sisäisillä maarajoilla.

Komissio sekä Itävalta, Bulgaria ja Romania yhdessä liittivät päätökseen toisiaan tukevat lausumat. Lausumissa todetaan, että Bulgarian ja Romanian auttamiseksi unionin ulkorajojen suojaamisessa on tärkeää varmistaa, että Euroopan raja- ja merivartioston pysyvien joukkojen rajavartijat ovat vahvasti läsnä erityisesti Bulgarian ja Turkin sekä

Bulgarian ja Serbian välisillä rajoilla. Lisäksi todetaan, että unionin on edelleen annettava merkittävää taloudellista tukea Bulgarian ja Romanian rajavalvonnan tehostamiseksi. Edellä mainittujen toimien lisäksi Itävallan, Bulgarian ja Romanian yhteisessä lausumassa todettiin, että rajavalvontaa tulee vahvistaa Bulgarian ja Romanian ja Romanian ja Unkarin välisillä maarajoilla, asiakirjatutkijoita tulee lisätä lentoasemille ja että Bulgarian ja Romanian tulee noudattaa Dublinin sopimusta.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Neuvosto tekee päätöksensä näiden maiden Schengen-säännösten täysimääräisestä soveltamisesta Euroopan parlamenttia kuultuaan niiden jäsenvaltioiden hallituksia edustavien jäsentensä, joiden osalta tässä kohdassa tarkoitetut määräykset on jo pantu täytäntöön, ja sen jäsenvaltion hallituksen edustajan, jonka osalta kyseiset määräykset on määrä panna täytäntöön, yksimielisellä päätöksellä.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Asiaa on käsitelty Bulgarian ja Romanian osalta Euroopan parlamentin 8.6.2011 järjestetyssä täysistunnossa. Euroopan parlamentti hyväksyi neuvoston ehdotuksen päätökseksi Schengenin säännösten täysimääräisestä soveltamisesta Bulgariassa ja Romaniassa tietyin tarkistuksin.

Euroopan parlamentti toisti kantansa esimerkiksi päätöslauselmissaan 11.12.2018 ja 18.10.2022 todeten, että Schengenin säännösten määräysten täysimääräinen soveltaminen Bulgarian tasavallassa ja Romaniassa vahvistaisi Schengen-alueen ja auttaisi varmistamaan yhtäläiset oikeudet kaikille alueen kansalaisille sekä kehotti neuvostoa toteuttamaan kaikki tarvittavat toimet jäsenyyspäätöksen hyväksymiseksi.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 4.10.2024

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 4.10.2024

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Virpi Karjalainen SM/KVY, virpi.karjalainen(a)gov.fi

VAHVA-tunnus

EU/153/2024

Liitteet

Viite

Sisäministeriö

Perusmuistio

EU/88/2022-SM-52

Vasara Pekka

25.9.2024

OSA; Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024: Asetus lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäise- miseksi ja torjumiseksi

Kokous

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Euroopan komissio antoi 11.5.2022 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseksi ja torjumiseksi (jatkossa CSAM-ehdotus). Ehdotuksen teknisen luonteen sekä tietosuojaan ja luottamuksellisen viestin suojaan liittyvien kysymysten vuoksi sen käsittely on edennyt neuvostossa hitaasti.

Puheenjohtajavaltio Unkari on ilmoittanut tavoitteekseen hyväksyä neuvoston osittainen yleisnäkemyks CSAM-ehdotuksesta oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa 10.-11.10.2024. Käytännössä tavoite osittaisesta yleisnäkemyksestä kattaa lähes koko ehdotetun sääntelyn, pl. EU-keskuksen sijaintipaikkaa koskevan kokonaisuuden, johon on määrä palata keskusteluissa myöhemmin.

Suomen kanta

Suomi voi tukea puheenjohtajavaltion tämänhetkistä kompromissiesitystä osittaiseksi yleisnäkemykseksi. Kompromissiesityksessä vastataan riittävällä tavalla valtioneuvoston

kannassa ja suuren valiokunnan lausunnossa esiin nostettuihin huomioihin ja reunaehtoihin.

Pääministeri Petteri Orpo hallitusohjelmassa todetaan, että työtä väkivallattoman lapsuuden turvaamiseksi jatketaan. Lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tapauksissa varmistetaan lapsen edun mukainen tutkinta ja monialainen tuki eri viranomaisten yhteistyönä. Hallitus tiukentaa CAM- eli Child Abuse -materiaalia koskevaa sääntelyä vakavien rikosten uhreina olevien lasten suojelemiseksi.

Seuraavat kannat ovat U-jatkokirjelmästä UJ 19/2023 vp (U 69/2022 vp)

Suomen yleisenä kriminaalipoliittisena tavoitteena on rikosten tehokas ehkäiseminen, rikoksentehtäjien saattaminen vastuuseen teoistaan sekä uhrien auttaminen ja tukeminen.

Suomi korostaa tarvetta torjua väkivallan eri muotoja määrätietoisesti ja monin keinoin. Suomi katsoo, että lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltamateriaalia koskevaa sääntelyä tulee tiukentaa vakavien rikosten uhreina olevien lasten suojelemiseksi. Suomi tukee työtä väkivallattoman lapsuuden turvaamiseksi.

Pääasiallinen sisältö

Asetuksen keskeisimmät haasteet ovat liittyneet tunnistamismääräykseen (7 artikla), jonka nojalla verkkopalveluntarjoajia veloitettaisiin tunnistamaan ja torjumaan CSA-materiaalia alustoillaan, ja erityisesti sen suhteeseen luottamuksellisen viestinnän suojaan. Myös suuren valiokunnan lausunnossa (SuVL 7/2023 vp) on kiinnitetty huomiota tunnistamismääräykseen liittyviin herkkyyksiin ja todettukin, että tunnistamismääräys ei tuolloisessa muodossaan olisi ollut hyväksyttävissä. Eduskunnalle esitelty ratkaisu perustui tuolloisen puheenjohtajamaa Espanjan (syksyllä 2023) pöytäamään ratkaisuun.

Jo Belgia pyrki puheenjohtajuuskautensa (kevät 2024) aikana vastaamaan etenkin tunnistamismääräyksen oikeasuhtaisuuteen ja kohdentamiseen, sekä siihen liittyviin huoliin kyberturvallisuuteen liittyen. Unkari on jatkanut työtä Belgian laatiman kompromissin pohjalta – tunnistamismääräystä on kohdennettu entisestään, sen sovellusala on kohdennettu jo kertaalleen tunnettuun CSA-materiaaliin. Kyseisen materiaalin tunnistamista pidetään teknologisesti lähes täydellisenä. Teknologisesti epätarkemmat menetelmät – groomingin ja uuden CSA-materiaalin tunnistaminen - rajattaisiin soveltamisalasta pois. Sen sijaan vuonna 2021 voimaantullutta ja vuonna 2024 jatkettua tilapäistä poikkeusta sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivin tiettyihin säännöksiin esitetään jatkettavaksi niin, että palveluntarjoajat voisivat tunnistaa ja raportoida vapaaehtoisesti havaitsemaansa uudesta CSA-materiaalista sekä groomingista niin kauan, kunnes teknologinen kehitys tarjoaa riittävän tehokkaita ja perusoikeuksia kunnioittavia tunnistamismenetelmiä. Ilman edellä mainittua väliaikaista poikkeusta palveluntarjoajat eivät voisi enää toteuttaa vapaaehtoisuuteen perustuvia toimenpiteitään verkossa tapahtuvan lasten seksuaaliväkivallan torjumiseksi.

Tunnistamismääräyksestä on viimeisimpien puheenjohtajavaltioiden, Belgian ja Unkarin, toimesta tehty hyväksyttävämpi rajaamalla sen sovellusala mm. seuraavilla tavoilla, joiden voidaan katsoa vastaavan suuren valiokunnan lausunnossaan esille tuomiin huomioihin ja reunaehtoihin:

Tunnistamismääräys on kohdennettu vain tunnettuun CSA-materiaaliin, jonka tunnistamisen osalta teknologiat ovat lähes täydellisiä.

Tunnistamismääräys kohdennettaisiin vain sellaisiin verkkopalveluntarjoajiin tai niiden osiin, joissa on todettu korkea riski CSA-materiaalin leviämislle. Riskin toteutuminen perustuisi viranomaisen toimesta tehtävään **riskiluokitukseen**. Tämän mahdollistamiseksi palveluntarjoajat olisivat velvollisia arvioimaan ja raportoimaan alustansa CSA-materiaaliin liittyvistä riskeistä palveluissaan. Riskiluokitusta on mahdollista tarkistaa.

CSA-materiaalin tunnistusta voitaisiin tehdä ainoastaan visuaaliseen sisältöön (käytännössä kuvat ja videot). Teksti- tai ääniperustainen viestisisältö ei siis kuuluisi tunnistamismääräyksen soveltamisalaan puheenjohtajan kompromissiehdotuksessa. Visuaalisen materiaalin osalta on jo olemassa luotettavia ja hyvin toimivia tunnistamisteknologioita. Sen sijaan teksti- tai ääniperustaisen sisällön tunnistamiseen teknologiat eivät ole vielä samalla tavalla kehittyneitä.

Tunnistamismääräyksen antaminen kansallisen tuomioistuimen antama on viime-sijainen keino, sillä palveluntarjoajille annetaan mahdollisuus torjua CSA-materiaalia alustoillaan, ennen kuin edetään tunnistamismääräyksen antamiseen. Tunnistamismääräyksen antaa kansallinen tuomioistuin tai muu riippumaton tai itsenäinen viranomainen.

Tunnistamismääräys olisi myös rajattu ajallisesti ja pitää sisällään toimenpiteen valvonnan ja raportoinnin. Tunnistaminen ei siis olisi yleistä saatikka erottelematonta toimintaa.

Kompromissiehdotuksen pohjalta **ei myöskään purettaisi viestin päästä päähän salausta,** eikä tällaisen salauksen käyttöä kielletä tai tehdä mahdottomaksi. Puheenjohtajavaltion ehdotuksen mukaisesti tunnistamismääräyksen kohdentuessa päästä päähän salattua viestintää hyödyntävään palveluntarjoajaan, hyödynnettäisiin hash-skannaustekniikoita siinä hetkessä, jolloin kuvia tai videoita ladataan laitteelta lähetettäväksi – **eli ennen kuin viestin sisältö salautuu.** Puheenjohtajavaltion kompromissiesityksen mukaan edellä kuvattu toimenpide olisi mahdollista vain sillä edellytyksellä, että käyttäjät antavat palveluntarjoajan ehtojen mukaisesti nimenomaisen suostumuksensa siihen, että ko. tunnistamistoimintoa voidaan palvelussa käyttää. Jos käyttäjä ei anna lupaa kuvien skannaamiselle, hän ei voi lähettää ko. sovelluksella kuvamuuotoista materiaalia. Tekstimuotoista materiaalia voisi edelleen lähettää.

Kompromissiehdotuksen pohjalta ei myöskään purettaisi viestin päästä päähän salausta, eikä tällaisen salauksen käyttöä kielletä tai tehdä mahdottomaksi. Puheenjohtajavaltion ehdotuksen mukaisesti tunnistamismääräyksen kohdentuessa päästä päähän salattua viestintää hyödyntävään palveluntarjoajaan, sovellettaisiin hash-skannaustekniikoita siinä tilanteessa, joissa kuvia tai videoita ladataan laitteelta lähetettäväksi – eli ennen kuin viesti sisältö salautuu. Puheenjohtajavaltion kompromissiesityksen mukaan edellä kuvattu toimenpide olisi mahdollista vain sillä edellytyksellä, että käyttäjät antavat palveluntarjoajan ehtojen mukaisesti nimenomaisen suostumuksensa siihen, että ko. tunnistamistoimintoa voidaan palvelussa käyttää.

Ehdotukseen liittyviä seikkoja on selvitetty yksityiskohtaisemmin U-jatkokirjelmässä UJ 19/2023 vp.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 4.10.2024

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 4.10.2024

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät**Hallitusohjelman kirjauksia tematiikkaan liittyen:**

Työtä väkivallattoman lapsuuden turvaamiseksi jatketaan. Lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tapauksissa varmistetaan lapsen edun mukainen tutkinta ja monialainen tuki eri viranomaisten yhteistyönä. (s. 195)

Hallitus selvittää tahallisten henkirikosten ja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyte-oikeuden vanhentumisajan pidentämistä tai syyte-oikeuden vanhentumisesta luopumista ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin. (s. 195)

Hallitus tiukentaa CAM- eli Child Abuse -materiaalia koskevaa sääntelyä vakavien rikosten uhreina olevien lasten suojelemiseksi. Väkivaltakuvauksen hallussapito kriminalisoidaan ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle säädetään törkeä tekemuoto. Lisäksi huolehditaan, että muun raan väkivaltamateriaalin hallussapito on kriminalisoitu ihmisten ja eläinten suojelemiseksi. (s. 196)

Kriminaalipolitiikan tavoitteena on rikosten ehkäiseminen, rikoksentekijöiden saattaminen vastuuseen teoistaan sekä uhrien auttaminen ja tukeminen. (s. 195)

Asiakirjat

COM(2022) 209 final

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Pekka Vasara/SM, pekka.vasara@gov.fi, puh. +358 295 488 547

VAHVA-tunnus

EU/88/2022

Napsauta tähän ja kirjoita kukin tunnus omalle rivilleen

Liitteet Napsauta tähän ja kirjoita liitteet**Viite** Napsauta tähän ja kirjoita viite

Sisäministeriö

Perusmuistio

EU/83/2024-SM-37

Hirvi Mikko

26.9.2024

OSA; Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024; Ulkoisten konfliktien vaikutukset ja seuraukset EU:lle

Kokous

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024

Eduskuntatunnus

-

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Sisäasioiden päivänä 10.10.2024 ministerit keskustelevat EU:n ulkopuolisten konfliktien vaikutuksista ja seurauksista Euroopan unionille. OSA-neuvostoissa on keskusteltu säännöllisesti sekä Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan, että Lähi-idän tilanteen vaikutuksista EU:n sisäiselle turvallisuudelle. Lisäksi neuvostossa on käsitelty Ukrainasta sotaa pakenevien henkilöiden tilapäistä suojelua ja ukrainalaispakolaisten tilannetta EU:ssa.

Suomen kanta

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan Suomen tavoitteena on saada Venäjä lopettamaan sota Ukrainassa ja torjua yhdessä kumppaneiden kanssa sen epävakautta lisäävät pyrkimykset. Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa ja muut muutokset turvallisuusympäristössä edellyttävät rajaturvallisuuden vahvistamista edelleen. Hallitus varmistaa Suomen rajaturvallisuuden.

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan hallitus tunnistaa terrorismin yhteiskunnan perustoimintoja, oikeusjärjestystä sekä ihmisten turvallisuutta vakavasti vaarantavaksi rikollisuudeksi. Terrorismia torjutaan tehokkaasti.

Suomen kanta perustuu UTP-jatkoselvitykseen UTPJ 59/2022 vp (UTP 5/2014 vp)

Suomi tuomitsee jyrkästi Venäjän hyökkäyksen Ukraina. Venäjän hyökkäys kohdistuu Ukrainaan, mutta myös koko Euroopan turvallisuusjärjestystä vastaan. Venäjän hyökkäys on räikeä kansainvälisen oikeuden loukkaus. Venäjän tulee välittömästi pysäyttää sotatoimet ja lopettaa toimet miehittämiensä alueiden liittämiseksi Venäjään. Suomi tukee vankasti Ukrainan itsenäisyyttä, suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta. Suomi vastaa Venäjän toimiin osana Euroopan unionia.

Seuraava kanta on muodostettu lokakuun (26.-27.10.23) Eurooppa-neuvosto –muistiossa (EU/361/2023-VNK-23)

Suomi tuomitsee jyrkästi Hamasin tekemän Israelin siviiliväestöön kohdistuneen terroristisen hyökkäyksen. Israelilla on oikeus puolustaa itseään kansainvälisen oikeuden mukaisesti. EU:n tulee toimillaan parantaa Gazan humanitaarisen tilannetta ja vahvistaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamista, siviilien ja siviili-infrastruktuurin suojelua.

Seuraava kanta on muodostettu Eurooppa-neuvoston ylimääräisen videokokouksen 17.10.2023 muistiossa (EU/361/2023-VNK-20)

Konfliktin pitkittyessä on tarpeen varautua myös mahdollisiin vaikutuksiin EU:n sisäiseen turvallisuuteen.

Seuraavat kannat on muodostettu E-kirjeessä E 32/2024 vp

Suomi huomauttaa, että globaalien keskinäisriippuvuuksien takia lähes kaikilla kriiseillä, missä päin maailmaa tahansa, on vaikutuksia myös EU:hun ja jäsenvaltioihin. Käynnissä voi olla myös useita kriisejä samanaikaisesti. Kriisitilanteissa jäsenvaltiot ja kansalaiset odottavat myös EU:lta vahvoja toimia. Globaaleissa kriiseissä EU:n rooli ja unionin intressien ja arvojen edistäminen korostuvat.

Suomi tukee Ukrainaa sen sotaponnisteluissa ja katsoo, että Ukrainan kokemukset poikkeusoloissa toimimisesta tulisi kerätä systemaattisesti talteen ja hyödyntää EU:n varautumistyössä kaikilla sektoreilla.

Suomi tukee varautumisunionistrategian laadintaa ja korostaa, että EU-tason kokonaisturvallisuuden vahvistamisen ja varautumisunionistrategian luomisen tärkein tavoite tulisi olla EU:n ja sen jäsenvaltioiden varautumisen tason parantuminen.

Suomen näkemyksen mukaan strategian tulisi kattaa koko turvallisuuden sykli eli ennakointi (foresight), varautuminen (preparedness), vaste (response capability) ja toipuminen (recovery). Strategian tulisi koota eri sektoreiden varautumisen vahvistamiseen liittyvät toimenpiteet ja suunnitelmat yhteen koherentiksi politiikaksi, joka olisi osiensa summaa vahvempi.

Suomi korostaa, että EU-tasolla tulisi muodostaa jaettu käsitys keskeisistä uhkista mukaan lukien turvallisuusuhat.

Pääasiallinen sisältö

Oikeus- ja sisäasioiden neuvostoissa on säännöllisesti keskusteltu Venäjän Ukraina kohdistaman hyökkäyssodan sekä 7.10.2023 eskaloituneen Lähi-Idän konfliktin vaikutuksista EU:n sisäiselle turvallisuudelle. Lisäksi Lähi-idän turvallisuustilannetta leimaa useampi pitkään jatkunut konflikti, joilla on myös vahva alueellinen ja alueen rajat ylittävä ulottuvuus.

Puheenjohtaja on laatinut keskustelun tueksi tausta-asiakirjan, jossa käydään läpi Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan sekä Lähi-idän tilanteen vaikutuksia EU:n sisäiseen turvallisuuteen ja mitä toimia EU:ssa on toistaiseksi tehty tilanteisiin vastaamiseksi. Puheenjohtajan laatimassa asiakirjassa tarkastellaan myös ajankohtaista tilannetta Länsi-Afrikassa, Afrikan sarvessa sekä Sahelin alueella kuin myös Afganistanissa ja Koillis-Syyriassa.

Ministereiden on tarkoitus keskustella ulkoisten konfliktien EU:n sisäiselle turvallisuudelle aiheuttamista uhista ja pohtia mahdollisia lisätoimia niihin vastaamiseksi.

Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan vaikutukset EU:lle

EU:n ja Ukrainan välillä on lokakuussa 2022 käynnistetty sisäisen turvallisuuden vuoropuhelu, jolla pyritään lieventämään Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamia turvallisuusuhkia. Rajaturvallisuuteen ja asevalvontaan keskittynyt asiantuntijakokous järjestettiin Kiovassa 20.2.2024.

Joulukuussa 2023 pidetyssä Eurooppa-neuvostossa päätettiin aloittaa Ukrainan kanssa EU-jäsenyysneuvottelut.

Ukraina on perustanut EU:n tuella erillisen aserekisterin kesällä 2023 ja Ukraina toimittaa EU:n lainvalvontayhteistyövirasto Europolille säännöllisesti tietoja kadonneista, varastetuista ja takavarikoiduista aseista. Ukrainan viranomaiset ovat myös perustamassa kansallista ampuma-aseisiin keskittyvää yhteyspistettä Europolin, EUAM Ukrainan ja joidenkin EU:n jäsenvaltioiden tuella.

Ukrainan rajaturvallisuuden yhdenmukaistamiseksi EU:n vastaavien kanssa on EU:n asiantuntijoiden avulla laadittu *integrated border management* (IBM) -strategia ja toimintasuunnitelma, jotka ovat voimassa vuoteen 2025 saakka.

Ukraina liittyi huhtikuussa 2023 EU:n pelastuspalvelumekanismiin, jonka avulla kanavoidaan EU:sta Ukrainaan annettavaa hätäapua.

Ukrainalaisten pakolaisten tilanne

Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan vuoksi yli 4,1 miljoonaa ukrainalaista on paennut EU:iin (tilanne 31.7.2024). Ukrainan tilanteeseen vastaamiseksi EU:n neuvosto päätti tilapäisen suojelun käyttöönotosta vuodeksi 4.3.2022 tehdyllä neuvoston täytäntöönpanopäätöksellä (EU) 2022/382. Tilapäisen suojelun direktiiviin perustuvaa suojelua on 25.6.2024 tehdyllä päätöksellä jatkettu 4.3.2026 saakka.

Ukrainalaiset ovat vuosina 2022-2024 jättäneet Suomessa yhteensä noin 74 000 tilapäisen suojelun hakemusta. Suomessa on noin 46 000 tilapäistä suojelua saavaa ukrainalaista (syyskuu 2024).

Lähi-idän tilanteen vaikutukset EU:lle

EU:n puolivuositain julkaistavan terrorismin uhka-arvion mukaan Lähi-idässä käynnissä oleva konflikti on lisännyt uhkaa EU:n sisäiselle turvallisuudelle. Hamasin 7.10.2023 Israeliin tekemä terroristinen hyökkäys ja Israelin vastaus siihen voivat inspiroida yksittäisiä terroristisia toimijoita iskuihin tai väkivallantekoihin, minkä johdosta radikaali-islamistisesti motivoituneen terrori-iskun uhka on voimistunut EU:ssa viime vuoden aikana. Uhkan lisääntymisen taustalla on lisäksi Euroopassa vuona 2023 tapahtuneet Koraanien häpäisyt. Joissain EU-valtioissa terrorismin uhkatasoa on nostettu jo ennen Hamasin lokakuussa 2023 suorittamia iskuja.

Myös suojelupoliisin viimeisimmän kansallisen terrorismin uhka-arvion (2024) mukaan radikaali-islamistisesti motivoituneen terrori-iskun uhka on voimistunut Euroopassa viime vuoden aikana. Suojelupoliisin mukaan propagandassa esitettyjä iskukohteita ovat myös muita uskontoja tai seksuaalivähemmistöjä edustavat henkilöt tai toimijat. Voimistunut uhka muualla Euroopassa ei ole vaikuttanut merkittävästi uhkatason Suomessa.

EU:n terrorismin uhka-arvion mukaan jännitteet ovat lisääntyneet useissa EU-maissa ja useammassa jäsenvaltiossa antisemitistiset sekä muslimoja vastaan suunnatut vihateot lisääntyivät huomattavasti Hamasin 7.10.2023 tekemän terroristisen hyökkäyksen jälkeen. EU:n jäsenvaltiot ja muut Euroopan maat ovat ilmoittaneet uhkista ja yrityksistä hyökätä israelilaisia tai juutalaisia kohteita vastaan ja useassa maassa on ryhdytty toimiin juutalaisten yhteisöjen, synagogien ja suurlähetystöjen suojelemiseksi. Myös moskeijoihin kohdistuneet vahingonteot ja uhkatilanteet ovat lisääntyneet EU:ssa 7.10.2023 tapahtumien jälkeen. Jäsenvaltiot ovat raportoineet myös verkossa esiintyvän juutalaisvastaisen sekä muslimoja vastaan suunnatun sisällön lisääntymisestä.

EU:n terrorismin uhka-arvion mukaan Lähi-idän konfliktilla voi jatkuessaan olla polarisaatiota lisäävä vaikutus pitkällä aikavälillä. Jäsenvaltiot ovat raportoineet myös lisääntyneestä EU-maihin suuntautuvasta ulkomaisesta informaatiovaikuttamisesta (foreign information manipulation and interference), joka on lisääntynyt Lähi-idän tilanteen vuoksi. Toiminnalla pyritään lisäämään polarisaatiota ja radikalisoimaan eri vähemmistöryhmiä vaikuttamalla julkiseen mielipiteeseen.

Jos Lähi-idän konflikti eskaloituu tai laajenee voi sillä olla merkittäviä vaikutuksia muuttoliikkeen ja pakolaisuuden suuntautumiseen EU:n alueelle. Tällä olisi välittömiä seurauksia myös EU:n rajaturvallisuudelle.

Suomessa on järjestetty sekä Israelia että Palestiinaa tukevia mielenosoituksia. Mielenosoituksiin ei ole liittynyt erityistä tai vakavaa uhkaa. Poliisi valvoo tulevia mielenosoituksia ja mikäli häiriöitä tai uhkaa ilmenee, poliisi puuttuu niihin aktiivisesti.

EU:n varautumisunionistrategia

Komissio sai maaliskuun 2024 Eurooppa-neuvoston päätelmissä tehtäväksi ehdottaa EU:lle varautumisstrategiaa. Heinäkuussa 2024 julkaistussa EU:n komission poliittisissa suuntaviivoissa (Political guidelines for the next European Commission) vahvistetaan tulevan EU:n komission alkavan valmistella valmiusunionistrategiaa, jonka pohjana on presidentti Sauli Niinistön myöhemmin tänä vuonna esittelemä EU:n siviili - ja sotilasvalmiutta koskeva selvitys.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 4.10.2024

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 4.10.2024

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

13811/24 (The consequences of external conflicts and their implications for the EU)

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Mikko Hirvi/SM, mikko.hirvi(a)gov.fi, Puh. +358 295 488 546

VAHVA-tunnus

EU/83/2024

Liitteet -

Viite -

Sisäministeriö

Perusmuistio

EU/224/2024-SM-5

Airainen Monna

30.9.2024

OSA; Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024; Huumausainekaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden tor- junta

Kokous

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.–11.10.2024

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Sisäasioiden päivänä 10.10.2024 kuullaan tilannekatsaus huumausainekaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvistä toimista. Puheenjohtaja on valmistellut asia-kohtaa varten tausta-asiakirjan, jossa esitellään nykyisen puheenjohtajan identifioimat prioriteettitoimet, joita se aikoo edistää omalla puheenjohtajakaudellaan EU:n etenemissuunnitelman huume- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi (COM(2023) 641 final) pohjalta. Etenemissuunnitelmaa on aiemmin käsitelty epävirallisessa oikeus- ja sisäministerikokouksessa 25.–26.1.2024 sekä oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa 4–5.3.2024 ja 13–14.6.2024.

Suomen kanta

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa todetaan, että hallitus pitää järjestäytynyttä rikollisuutta vakavana uhkana Suomen turvallisuudelle ja lailliselle yhteiskuntajärjestykselle. Hallitus torjuu voimakkaasti järjestäytynyttä rikollisuutta. Hallitus päivittää järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategian ja valmistelee tarvittavat lainsäädäntöesitykset.

Seuraava kanta on E-kirjeestä E 58/2023 vp

Hallitus torjuu voimakkaasti järjestäytyneitä rikollisuutta. EU:n sisäisen turvallisuuden kannalta on olennaista, että oikeus- ja lainvalvontaviranomaisten toimintaedellytyksiä ja rajat ylittävää yhteistyötä kehitetään vastaamaan merkittävästi muuttunutta turvallisuusympäristöä. Tältä osin keskeistä on mm. viranomaisten tiedonsaanti ja tietoturvan edistäminen. Lisäksi Suomen tavoitteena on, että viranomaisten keskinäistä tietojenvaihtoa jäsenmaiden välillä lisätään terrorismin ja muun rikollisuuden torjumiseksi. Nykyistä enemmän huomiota tulee kiinnittää myös rikosten ennaltaehkäisyyn.

Pääasiallinen sisältö

Puheenjohtajan raportti; huumausainekaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta

Komissio antoi 18.10.2023 Euroopan parlamentille ja neuvostolle tiedonannon EU:n etenemissuunnitelma huumekaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi (COM(2023) 641 final). Etenemissuunnitelmassa esitetään 17 toimea neljällä painopistealueella, jotka on määrä toteuttaa vuosina 2024 ja 2025. Neljää painopistealuetta ja niihin liittyviä toimenpiteitä on kuvattu pääpiirteissään alla.

Ensinnäkin rikolliset käyttävät laittomaan toimintaansa EU:n ja sen ulkopuolisten maiden logistiikkakeskuksia ja rikosten tekemiseen haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä. Komission mukaan tästä syystä EU:n on **vahvistettava logistiikkakeskusten kykyä estää rikollisia käyttämästä niitä hyväkseen**. Toiseksi rikollisverkostot ovat dynaamisia ja käyttävät yhä enemmän erikoistuneita rikollisten palvelujen tarjoajia, mikä lisää toimijoiden määrää. Yksittäisiä pidätyksiä tarvitaan paljon, mutta ne eivät riitä. Komissio katsoo, että on ratkaisevan tärkeää lisätä lainvalvonta- ja oikeusviranomaisten valmiuksia **hajottaa rikollisverkostoja, häiritä niiden toimintamalleja ja takavarikoida niiden voittoja**. Kolmanneksi on myös **keskityttävä voimakkaasti ennaltaehkäisyyn**. Jotta rikollisverkostot eivät pystyisi käyttämään ihmisiä ja yrityksiä hyväkseen, on komission mukaan puututtava järjestäytyneen rikollisuuden perimmäisiin syihin ja tehtävä toimista rikollista toimintaa vastaan pysyvä ratkaisu. Tämä edellyttää paitsi lainvalvontaviranomaisten myös kuntien ja paikallisyhteisöjen toimia. Neljänneksi, järjestäytynyt rikollisuus on aina ollut maailmanlaajuinen ilmiö, mutta viimeaikainen teknologinen kehitys on tehnyt rikollisten maailmanlaajuisesta toiminnasta ja laittoman toiminnan harjoittamisesta EU:n ulkopuolelta käsin entistä helpompaa. Komissio painottaa **kansainvälisen yhteistyön** tärkeyttä rikollisten toimitusreittien katkaisemiseksi ja lainvalvonnan ja oikeudellisen yhteistyön parantamisen tukemiseksi.

Edellinen puheenjohtajavaltio Belgia määritteli kymmenen sisä- ja oikeusasioden alan ensisijaista toimenpidettä, joiden edistymistä seurattiin Belgian puheenjohtajuuskauden neuvostoissa. Nyt neuvostossa esitellään tilannekatsaus puheenjohtajavaltio Unkarin identifioimista tärkeimmistä toimista, joita se aikoo edistää omalla kaudellaan. Toimet on kuvattu pääpiirteissään alla.

Eurooppalainen satama-allianssi: tulliyhteisön mobilisointi huumekauppaa vastaan

Tavoitteena on vahvistaa edelleen tulliviranomaisten ja muiden sidosryhmien, erityisesti poliisiviranomaisten yhteistyötä. Työtä tullaan tekemään mm. eurooppalaisen monialaisen rikosuhkien torjuntafoorumin (EMPACT) yhteisten toimintapäivien avulla sekä kartoittamalla ja mahdollisesti täydentämällä eurooppalaisen satama-allianssin tullihanke-ryhmän ja yhteisten operaatioiden koordinoitumekanismin toimia.

Eurooppalainen satama-allianssi: julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuus

Tavoitteena on seurata satama-allianssin kehitystä ja lisätä satamien turvallisuutta ja häiriönsietokykyä muun muassa vaihtamalla ja edistämällä parhaita käytäntöjä. Neuvoston valmisteluelimille tiedotetaan säännöllisesti julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuteen ja työsuunnitelman täytäntöönpanoon liittyvästä kehityksestä ja seurataan tilanteen kehittymistä.

Yhteiskunnalle suurimpia uhkia aiheuttavien rikollisverkostojen kartoittaminen

Tavoitteena seurata neuvoston päätelmien korkean riskin rikollisverkostojen kartoittamisesta täytäntöönpanoa (11153/24). Rikollisverkostojen kartoituksesta on tarkoitus tulla Europolin kahden vuoden välein toteuttama pysyvä tiedusteluharjoitus ja – menetelmä ja verkostojen toimintaan voidaan puuttua EMPACTin avulla, ml. hallinnollisen lähestymistavan kehityksen seuranta.

Erikoistuneiden syyttäjien ja tuomareiden verkosto rikollisverkostojen hajottamiseksi: The European Judicial Organised Crime Network (EJOEN)

Seuranta ja jatkotoimet erikoistuneiden syyttäjien verkoston perustamista koskevien neuvoston päätelmien jalkauttamiseksi (10980/24). Tavoitteena on varmistaa, että verkosto voi toimia jatkuvasti, mikä helpottaa nopeaa reagoitua järjestäytyneiden rikollisryhmien muuttuvaan toimintaan ja tukee poliittisesti Eurojustin täytäntöönpanoa operatiivisella tasolla. Varmistetaan verkoston tuleva rahoitus, raportoidaan verkoston ensimmäisestä kokouksesta ja valmistellaan jatkokokoukset.

Taloudellisten tutkimusten helpottaminen

Tavoitteena tehostaa taloustutkimusten (financial investigations) käyttöä tehokkaana tapana torjua vakavaa ja järjestäytyneitä rikollisuutta. Rahanpesun vastaisen pakettin täytäntöönpano, johon sisältyy uusia sääntöjä, joilla pyritään suojelemaan EU:n kansalaisia ja rahoitusjärjestelmää rahanpesulta ja terrorismin rahoitukselta. Erityisesti pannaan täytäntöön direktiivi, joka koskee toimivaltaisten viranomaisten pääsyä keskitettyihin pankkitililirekistereihin. Varallisuuden takaisin hankintaa ja menetetyksi tuomitsemisesta koskevan direktiivin saattaminen osaksi jäsenvaltioiden kansallista lainsäädäntöä (määräaika 23. marraskuuta 2026) sen varmistamiseksi, että taloudelliset tutkimukset käynnistetään järjestelmällisesti rinnakkain rikostutkinnan kanssa.

Digitaalisten tutkimusten helpottaminen

Määritellään lainvalvontaviranomaisten tiedonsaantimahdollisuuksia koskevat mahdolliset ratkaisut korkean tason työryhmän (HLG) suositusten pohjalta. Lisätään tietoisuutta sisäisen turvallisuuden innovaatiotoiminnan keskeisistä näkökohdista esittelemällä EU:n innovaatiokeskuksen valittuja tuloksia ja meneillään olevia toimia neuvoston työryhmien kokouksissa (COSI, IXIM). Lisäksi täytäntöönpannaan huumausaineiden verkkomyyntin torjuntaa koskevan tietopaketti sosiaalisen median yritysten tukemiseksi, jotta ne voisivat paremmin hallita huumekauppaa koskevaa sisältöä alustoillaan.

Schengenin tietojärjestelmän hälytysten potentiaalin hyödyntäminen

Tavoitteena hyödyntää täysimääräisesti SIS-järjestelmässä käytettävissä olevia välineitä vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Tehdään toteutettavuustutkimus lisätietojen vaihdon innovoimiseksi.

EU:n yhteistyön tehostaminen kolmansien maiden kanssa järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa

Tavoitteena jatkaa yhteistyön lujittamista Latinalaisen Amerikan ja Karibian maiden kanssa myös oikeus- ja turvallisuusasioissa. Hyödynnetään parhaalla mahdollisella tavalla Länsi-Balkanin kumppanien kanssa käytävää tulevaa huumausaineita koskevaa vuoropuhelua yhteistyön tehostamiseksi. EMPACTin hyödyntäminen yhteistyön kehittämisessä.

Liittoutumien muodostaminen synteettisten huumeiden aiheuttamiin uhkiin vastaimiseksi

Tavoitteena lisätä tietoisuutta ja valmiutta torjua synteettisiä huumausaineita mm. jatkamalla kansainvälisten kumppanien etsimistä erityisesti Pohjois-Amerikan maiden kanssa ja osallistumalla aktiivisesti Yhdysvaltojen käynnistämän synteettisten huumeiden vastaisen maailmanlaajuisen koalition tavoitteisiin. Jaetaan parhaita käytäntöjä varhaisvaroitusjärjestelmistä ja hoitovaihtoehtoista. Keskustellaan paremmasta yhteistyöstä postinjakelu - ja pakettipalvelujen kanssa.

Lainvalvonta- ja oikeudellisen yhteistyön vahvistaminen tärkeimpien kolmansien maiden kanssa

Parhaillaan jalkautetaan neuvoston päätelmiä, jotka koskevat oikeudellisen yhteistyön vahvistamisesta kolmansien maiden kanssa järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa (11333/24). Päätelmät edellyttävät jäsenvaltioiden, komission ja asiaankuuluvien EU:n sidosryhmien (Eurojust, Europol, EPPO jne.) osallistumista. Eurojust on käynnistänyt jäsenvaltioille kyselyn kansainvälisestä yhteistyöstä. Eurojust esittelee tältä pohjalta arvi- onsa maista, joiden kanssa yhteistyön tiivistäminen on erityisen tärkeää järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan kannalta. Päätelmissä mm. esitetään, että jäsenvaltioiden asiantuntijat vaihtavat kokemuksia ja parhaita käytäntöjä oikeudellisesta yhteistyöstä ensisijaisten kolmansien maiden kanssa ja että valmistellaan tiedotuspaketti ensisijaisten kolmansien maiden kanssa tehtävää yhteistyötä varten muiden mahdollisten Eurojustin ar- vion perusteella toteutettavien toimien ohella.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 4.10.2024

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 4.10.2024

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

13703/24

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Monna Airiainen/SM, monna.airiainen(a)gov.fi, Puh. +358 295 488 360

VAHVA-tunnus

EU/224/2024

Liitteet -**Viite** -

Oikeusministeriö

Perusmuistio

EU/83/2024-OM-35

Junninen Mika

25.9.2024

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024; oikeudellinen yhteistyö huumekaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi

Kokous

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.–11.10.2024

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Puheenjohtaja antaa OSA-neuvostossa tilannekatsauksen järjestäytyneen rikollisuuden ja huumekaupan torjunnasta. Aiheesta on keskusteltu ministeritasolla viimeksi kesäkuun OSA-neuvostossa, jossa hyväksyttiin aiheeseen liittyen kahdet neuvoston päätelmät, jotka koskevat kolmansien maiden kanssa tehtävää yhteistyötä (11333/24) sekä erikoistuneiden syyttäjien verkoston perustamista (10980/24). Puheenjohtajan tausta-asiakirjaa ei ole vielä saatavilla perusmuistiota laadittaessa. Asiakohta liittyy komission lokakuussa 2023 antamaan tiedonantoon, jossa esitellään EU:n etenemissuunnitelma huumekaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi.

Suomen kanta

Suomi ottaa tilannekatsauksen tiedoksi.

Hallitusohjelmassa todetaan, että hallitus pitää järjestäytynyttä rikollisuutta vakavana uhkana Suomen turvallisuudelle ja lailliselle yhteiskuntajärjestykselle. Hallitus torjuu voimakkaasti järjestäytynyttä rikollisuutta. Hallitus päivittää järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategian ja valmistelee tarvittavat lainsäädäntöesitykset.

Suomi torjuu voimakkaasti järjestäytyntä rikollisuutta, ja myös EU:n tulee puuttua siihen laajalla keinovalikoimalla. EU:n lainvalvonta- ja oikeusyhteistyön vahvistaminen on tässä keskeistä, ja Suomi vaikuttaa EU:ssa hallitusohjelman mukaisesti siihen, että tietojenvaihtoa eri EU-maiden viranomaisten välillä lisätään terrorismin ja muun rikollisuuden torjumisen tehostamiseksi. (E 57/2023 vp)

EU:n rikosoikeudellisilla toimenpiteillä on tärkeä rooli vakavan, rajat ylittävän rikollisuuden torjumisessa. On tarpeen varmistaa, että EU:n rikosoikeudelliset instrumentit erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden ja laittoman asekaupan torjumiseksi ovat ajan tasalla. (E 57/2023 vp)

Rikollisten kiinnijäämisriskiä tulee lisätä, ja tätä varten koko rikosprosessiketjun viranomaisten välistä yhteistyötä tulee tehostaa. Tämä koskee myös EU-virastojen kuten Euroopan syyttäjänviraston (EPPO), Eurojustin ja Europolin hyödyntämistä ja virastojen keskinäistä yhteistyötä sekä tietojenvaihtoa. (E 57/2023 vp)

Pääasiallinen sisältö

Euroopan komissio antoi 18. lokakuuta 2023 tiedonannon, jossa esitellään EU:n etenemissuunnitelma huumekaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi (COM(2023) 641 final). Tiedonannon mukaan järjestäytyneen rikollisuuden organisoima huumekauppa on nykyään yksi Euroopan vakavimmista turvallisuusuuhkista ja huumekauppa on yksi järjestäytyneen rikollisuuden tärkeimmistä voittoa tuottavista toimintamuodoista. Komission etenemissuunnitelmassa esitetään 17 toimenpidettä neljällä painopistealueella: vahvistetaan logistiikkakeskusten torjuntakykyä eurooppalaisen satamaliittianssin avulla, hajotetaan rikollisverkostoja, lisätään ennalta estävyyttä ja vahvistetaan yhteistyötä kansainvälisten kumppaneiden kanssa. Toimet on määrä toteuttaa vuosina 2024 ja 2025.

Tiedonannon julkaisemisen jälkeen aihe on ollut oikeus- ja sisäasioiden neuvoston kokousten asialistalla säännönmukaisesti. Aiheeseen liittyen neuvostossa on hyväksytty neuvoston päätelmät järjestäytyneeseen rikollisuuteen erikoistuneiden syyttäjien verkoston perustamisesta sekä kolmasmaayhteistyöstä.

Järjestäytyneeseen rikollisuuteen erikoistuneiden syyttäjien verkosto on perustettu 25.-26.9.2024 Eurojustissa järjestetyssä tilaisuudessa. Verkoston on tarkoitus toimia oikeusviranomaisia tukevien erityisasiantuntijoiden keskuksena. Verkosto on perustettu Eurojustin yhteyteen ja se kokoontuu jäsenten tarpeiden mukaisesti tai ainakin kahdesti vuodessa. Verkostolla on laajat valtuudet käsitellä kaikkia järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyviä näkökohtia. Verkoston toimeksianto on joustava, jolloin se voi valita toiminnalleen tietyt painopisteet muuttuvien rikollisten suuntausten ja uhkien mukaisesti. Ensisijaisena painopistealueena suositellaan, että verkosto keskittyy laittoman huumekaupan solmukohtiin, erityisesti merisatamiin ja muihin logistiikkakeskuksiin, joita järjestäytyneet rikollisryhmät käyttävät laittomien huumeiden tuontiin ja kuljettamiseen unionin kautta.

Kolmansien maiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä hyväksyttyjen päätelmien tarkoitus on vahvistaa näiden kanssa tehtävää yhteistyötä järjestäytyneen, erityisesti huumausaineisiin liittyvän rajat ylittävän rikollisuuden torjumiseksi. Järjestäytyneellä rikollisuudella on lähes aina linkkejä myös EU:n ulkopuolisiin kolmansiin maihin, minkä vuoksi näiden kanssa tehtävä yhteistyö on avainasemassa ko. rikosten tutkimiseksi ja syyttämiseksi. Neuvoston päätelmät sisältävät yhteistyötä koskevia työkaluja, joita voidaan joustavasti soveltaa kolmansien maiden kanssa tehtävään yhteistyöhön kyseisen maan tarpeiden ja tilanteen mukaisesti niin EU:n kuin jäsenvaltioidenkin tasolla. Kyseiset toimet kohdennetaan tiettyjen kriteerien valossa valittaviin kolmansiin maiden, joiden osalta yhteistyön

tiivistämisen arvioidaan olevan erityisen hyödyllistä. Pöytäkirjoissa kehoitetaan komissiota ja jäsenvaltioita lisäksi vaihtamaan kokemuksiaan ja asiantuntemustaan kolmansien maiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Komission ja jäsenvaltioiden olisi tärkeää myös kannustaa kolmansia maita liittymään olemassa oleviin Euroopan neuvoston puitteissa neuvoteltuihin rikosoikeudellista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin. Pöytäkirjojen mukaisesti rikosoikeudellista yhteistyötä, ml. luovuttamista, koskevat kysymykset olisi lisäksi tarpeen saada osaksi laajempaa kolmansien maiden kanssa käytävää dialogia.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Käsittely Euroopan parlamentissa

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta: 4.10.2024

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta: 4.10.2024

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Taloudelliset vaikutukset

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Järjestäytyneen rikollisuuden torjunta on vahvasti esillä Ursula von der Leyenin uuden komission poliittisissa suuntaviivoissa ja uuden sisäasioista vastaavan komissaariehdokkaan Itävallan Magnus Brunnerin tehtävänantokirjeessä. Uuden sisäasioista vastaavan komissaarin tehtäväksi annetaan laatia EU:n sisäisen turvallisuuden strategia vuoden 2025 aikana. Tarkoituksena on myös laatia uusi huumekaupan vastainen toimintasuunnitelma ja terrorismin vastainen ohjelma. Tehtävänantokirjeessä tuodaan esiin myös tarve uudistaa järjestäytyneen rikollisuuden vastaista työtä koskeva sääntely (rikosoikeuden alan puitepääatöksen päivittäminen).

Asiakirjat

Puheenjohtajan tausta-asiakirjaa ei ole vielä jaettu.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Mika Junninen, +358 295 150 406

VAHVA-tunnus

EU/83/2024

Napsauta tähän ja kirjoita kukin tunnus omalle rivilleen

Liitteet

Viite

Oikeusministeriö

Perusmuistio

EU/83/2024-OM-33

Venäläinen Marina

24.9.2024

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10. - 11.10.2024; Venäjän hyökkäyssota Ukrainaa vastaan; rankaisemattomuuden vastainen taistelu

Kokous

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10. - 11.10.2024

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Neuvoston oikeusministerien kokouspäivänä 11.10.2024 ministerit saavat tilannekatsauksen rankaisemattomuuden vastaiseen taisteluun liittyen Venäjän hyökkäyssotaan Ukrainaan.

Puheenjohtajan asiakirjaa ei ollut saatavilla perusmuistiota laadittaessa.

Suomen kanta

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa hallitus sitoutuu voimakkaasti tukemaan Ukrainaa ja sen jälleenrakentamista ja on avoin erilaisille rahoitusratkaisuille Ukrainan tukemiseksi. Hallitus edistää EU:n Venäjän-pakotteiden toimeenpanoa ja tehostamista.

Suomi pitää tärkeänä, että EU jatkaa vahvaa, tehokasta ja yhtenäistä vastaamista Venäjän sotilaalliseen hyökkäykseen. EU:n tulee valmistautua Venäjän Ukrainaa vastaan käynnistämän hyökkäyssodan seurauksiin ja olla valmis tarvittaviin toimenpiteisiin. Työtä tulee jatkaa, jotta hyökkäyssodan yhteydessä tehdyt vakavat kansainväliset rikokset eivät jää rankaisematta (E 57/2023 vp).

Pääasiallinen sisältö

Puheenjohtajamaa Unkarin tarkoituksena on keskittyä neuvostokokouksen katsauksessa toimiin, joita on toteutettu edellisen OSA-neuvoston 13.-14.6.2024 jälkeen.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa on räikeä kansainvälisen oikeuden ja YK:n peruskirjan loukkaus. Myös Venäjän sodankäyntimenetelmät Ukrainassa ovat kansainvälisen oikeu-

den, erityisesti kansainvälisen humanitaarisen oikeuden eli sodan oikeussääntöjen vastaisia. Maaliskuusta 2014 alkaen EU on asettanut ja asteittain kiristänyt rajoittavia toimenpiteitä eli pakotteita Venäjän toiminnan johdosta (14 pakettia). Keskustelu Ukrainan rauhanaloitteesta jatkuu. Ensimmäinen rauhan huippukokous järjestettiin Sveitsissä 15.-16.6.2024 ja seuraavaa suunnitellaan. 19.9.2024 Ukraina järjesti konferenssin rauhansuunnitelman 7. kohdasta (Restoration of Justice).

Eurooppa-neuvosto päätti 15.12.2023 jäsenyysneuvottelujen avaamisesta Ukrainan ja Moldovan kanssa. Komissio esitteli luonnokset neuvottelukehysiksi Ukrainan kanssa 13.3.2024, ja neuvosto hyväksyi ne 21.6.2024. Oikeusvaltioasiat ovat laajentumisneuvottelujen ytimessä. Ensimmäinen hallitustenvälinen kokous Ukrainan kanssa järjestettiin 25.6. Komissio arvioi Ukrainan edistymistä screening- ja vuosiraporteissaan. Vuotuista laajentumispakettiin kuuluvaa raporttia odotetaan lokakuussa.

Eurooppa-neuvosto on päätelmissään johdonmukaisesti korostanut EU:n vahvaa sitoutumista Venäjän ja sen edustajien saattamiseen täyteen vastuuseen hyökkäyssodasta ja sen yhteydessä tehdyistä rikoksista. Rikosoikeudellisen vastuun toteutumiseksi on tärkeää jatkaa tukea sekä Ukrainan viranomaisten työlle, että Kansainväliselle rikostuomioistuimelle (ICC) ja Eurojustille. Eurojustin rooli vakavimpien kansainvälisten rikosten tutkinnassa ja toimien koordinoinnissa on merkittävä. Eurojustin yhteyteen on muun muassa perustettu todisteiden tietojärjestelmä (The Core International Crimes Evidence Database, CICED). Järjestelmä mahdollistaa Eurojustin tuen kansallisille oikeusviranomaisille toisessa jäsenvaltiossa säilytettävien todisteiden löytämiseksi, jotka ovat relevantteja niiden omille rikostutkinnoilleen.

ICC:n esitutkintajaosto antoi 17.3.2023 pidätysmääräykset presidentti Putinista ja lapsiasiavaltuutettu Lvova-Belovasta epäiltyjen sotarikosten perusteella (siviilien, erityisesti lasten, pakkosiirrot). Pidätysmääräysten jälkeen Venäjä on pyrkinyt monin tavoin vaarantamaan ICC:n itsenäistä ja riippumatonta toimintaa, mm. antamalla omia pidätysmääräyksiä useista ICC:n tuomareista ja syyttäjistä. 5.3.2024 ICC:n esitutkintaosasto antoi vielä kaksi pidätysmääräystä kahdesta venäläiskomentajasta, Sergei Kobylashista ja Viktor Sokolovista, liittyen ohjusiskuihin infrastruktuuriin, ja 25.6.2024 vielä kaksi Sergei Shoigusta (toiminut puolustusministerinä) and Valery Gerasimovista (toiminut mm. varapuolustusministerinä) epäiltyjen kansainvälisten rikosten perusteella.

Oikeudellista vastuuta Ukrainaan kohdistuvasta hyökkäysrikoksesta edistävässä ydinryhmässä on jatkettu selvitystyötä hyökkäysrikosta koskevan erityistuomioistuimen perustamiseksi. Ydinryhmän viimeisimmässä kokouksessa Wienissä 17.9.2024 sovittiin, että jatketaan erityistuomioistuimen perustamisen selvittämistä Ukrainan ja EN:n välisellä kahdenvälisellä sopimuksella. Aihetta käsiteltiin myös Euroopan neuvoston oikeusministeriöiden epävirallisessa kokouksessa Vilnassa 4.-5.9.2024.

Erityistuomioistuimen työtä pohjustaa Haagissa heinäkuussa 2023 toimintansa aloittanut kansainvälinen keskus hyökkäysrikoksen syyttämiseksi (ICPA). Keskus toimii Eurojustin tukeman Ukraina-yhteistutkintaryhmän (JIT) yhteydessä. Suomi on myös liittynyt myös Saksan johtamaan ystävärühmään, joka edistää ICC:n toimivallan vahvistamista hyökkäysrikoksen osalta.

EN:n yhteyteen perustettu vahinkorekisteri (Register of Damage) aloitti vaateiden vastaanottamisen huhtikuussa 2024, parhaillaan keskustellaan vaadekomission perustamisesta (Claims Commission).

EU:n neuvosto on 21.5.2024 hyväksynyt säädöskokonaisuuden, jolla varmistetaan, että arvopaperikeskuksille kertyvät odottamattomat ja ylimääräiset Venäjän keskuspankkivarojen tuotot käytetään Ukrainan tukemiseksi. 14.6.2024 G7 maat ovat päässeet Apulian

huippukokouksessa poliittiseen yhteisymmärrykseen Venäjän varojen ylimääräisten tuottojen käyttämisestä. Eurooppa-neuvosto on 27.6.2024 pyytänyt komissiota valmistelemaan konkreettisia ehdotuksia koordinaatiossa G7 maiden kanssa. Työ komission 20.9.2024 antamien ehdotusten osalta on käynnissä.

Venäjä on laittomasti karkottanut ja pakkosiirtänyt ukrainalaisia siviilejä, mm. lapsia. Arviot määristä vaihtelevat. YK:n lapsioikeuksien komitean mukaan noin 19 546 lasta on ilmoitettu pakkosiirretyksi (12.4.2024). YK:n ihmisoikeusneuvoston tutkintakomissio määrittelee pakkosiirrot ihmisoikeuksien ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkauksiksi sekä sotarikoksiksi. Eurooppa-neuvosto on tuominnut jyrkästi Venäjän toteuttamat ukrainalaislasten ja muiden siviilien laittomat karkotukset ja pakkosiirrot Venäjälle ja Valko-Venäjälle, ja EU on asettanut pakotteita venäläisille poliitikoille ja virkamiehille.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunnan käsittely 4.10.2024

Eduskuntakäsittely

Suuren valiokunnan käsittely 4.10.2024

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

Puheenjohtajan asiakirjaa ei ole toistaiseksi saatavana.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Marina Venäläinen / OM, p. 029 51 50236
Johanna Hossa / UM, p. 029 53 50464

VAHVA-tunnus

EU/83/2024

Napsauta tähän ja kirjoita kukin tunnus omalle rivilleen

Liitteet Napsauta tähän ja kirjoita liitteet

Viite Napsauta tähän ja kirjoita viite

Oikeusministeriö

Perusmuistio

EU/83/2024-OM-34

Sekiguchi Ilona

25.9.2024

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024; Oikeus- suojakeinoin pääsyn edistäminen oikeusvaltioperiaat- teen ja kilpailukyvyn puitteissa

Kokous

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10. - 11.10.2024

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Oikeusministereiden on tarkoitus keskustella OSA-neuvoston työlounaalla oikeussuoja-
keinoin pääsyn edistämisestä oikeusvaltioperiaatteen ja kilpailukyvyn näkökulmasta.
Teema liittyy laajempaan keskusteluun oikeusvaltioperiaatteen vaalimisesta EU:ssa.

Suomen kanta

*Seuraavat kannat perustuvat E-asiassa E 17/2019 vp 13.9.2024 annetun valtioneuvos-
ton jatkoselvityksen EJ 9/2024 vp yhteydessä muodostettuihin kantoihin:*

Euroopan unioni on Suomen tärkein poliittinen ja taloudellinen viitekehys ja arvoyhteisö. Oikeusvaltiokysymysten osalta Suomi jatkaa toimintaansa pitkäaikaisella linjallaan ja edistää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista ja korruption torjuntaa EU:ssa. Valtioneu-
vosto jakaa komission näkemyksen siitä, että oikeusvaltioperiaate on hyvin toimivan de-
mokratian ja yksilön oikeuksien suojelun edellytys. Oikeusvaltioperiaatteella on merki-
tystä kansalaisille ja yrityksille kaikkialla EU:ssa sekä EU:n toiminnan uskottavuudelle
myös globaalisti sen toiminnassa kansainvälisten kumppanien kanssa. Onkin tärkeää,
että unionissa jatketaan määrätietoisesti työtä oikeusvaltioperiaatteen ja unionin yhteis-
ten arvojen ylläpitämisessä, sillä tämän avulla parannetaan eurooppalaisten demokrati-
oiden häiriönsietokykyä ja keskinäistä luottamusta.

Oikeusvaltioperiaatteen toteutuminen edellyttää oikeusvarmuutta, demokratian ja perusoikeuksien suojelua sekä riippumattomien ja puolueettomien tuomioistuimien takaamaa tehokasta oikeussuojaa. Oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen on edellytys jäsenvaltioiden keskinäisluottamukselle EU:n sisämarkkinoilla ja se osaltaan varmistaa investointeja suosivan toimintaympäristön toteutumista. Valtioneuvosto katsoo, että oikeusvaltioon liittyvien ongelmien sisämarkkinavaikutusten sisällyttäminen oikeusvaltiokertomukseen on kannatettavaa ja edistää mahdollisten haasteiden tunnistamista ennakollisesti. Raportoinnin kehittämisessä huomiota tulisi kuitenkin kiinnittää tarpeettomien päällekkäisyyden välttämiseen.

Komission vuosittainen oikeusvaltiokertomus on keskeinen työväline oikeusvaltioperiaatteen edistämisessä Euroopan unionissa. Valtioneuvosto yhtyy komission näkemykseen siitä, että oikeusvaltiokertomuksen ja sen mahdollistaman vuoropuhelun avulla on edistetty myönteistä oikeusvaltiokehitystä jäsenvaltioissa. Valtioneuvosto panee huolestuksena merkille, että unionissa on edelleen maita, joissa on yhä järjestelmätason ongelmia.

Seuraavat kannat perustuvat E-asian E 53/2024 vp yhteydessä muodostettuihin kantoihin:

Suomi korostaa komission tavoin tehokkaiden oikeuslaitosten merkitystä EU-lainsäädännön täytäntöönpanossa sekä oikeusvaltioperiaatteen ja unionin yhteisten arvojen ylläpitämisessä. EU:n hajautetussa lainkäyttöjärjestelmässä kansalliset tuomioistuimet tarjoavat ensi kädessä suojaa EU-oikeudessa turvatuille oikeuksille. Tehokas, laadukas ja riippumaton oikeuslaitos myös vahvistaa kansalaisten luottamusta ja rakentaa yritystoiminnalle suotuisaa toimintaympäristöä.

Suomi yhtyy komission näkemykseen siitä, että digitaalisten välineiden käyttöönotto voi vahvistaa jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmiä ja parantaa niiden saatavuutta, tehokkuutta, häiriönsietokykyä ja valmiutta vastata nykyisiin ja tuleviin haasteisiin. Suomi tukee EU:n oikeudellisen yhteistyön digitalisointia ja pitää tärkeänä, että EU:ssa yhtenäistetään ja tehostetaan rajat ylittävän tiedonvaihdon ja asioinnin menettelyjä digitalisoinnin tuomilla mahdollisuuksilla.

Pääasiallinen sisältö

Oikeus - ja sisäasioiden neuvosto on vuodesta 2020 lähtien käynyt komission vuosittaisen oikeusvaltiokertomuksen pohjalta keskusteluita toimialaansa kuuluvista oikeusvaltiokysymyksistä. Komission vuosittain julkaisema EU:n oikeusalan tulostaulu on myös osa EU:n työkaluja oikeusvaltioperiaatteen vahvistamiseksi. Oikeusministereiden on tarkoitus keskustella OSA-neuvoston työlounaalla oikeussuojakeinoihin pääsyn edistämisestä oikeusvaltioperiaatteen ja kilpailukykyyn näkökulmasta.

Puheenjohtajamaa Unkari käsittelee asiakirjassaan taloudellisten toimijoiden, erityisesti pk-yritysten, oikeussuojan saatavuutta. Puheenjohtajan tausta-asiakirjan mukaan pk-yrityksille aiheutuu usein suhteetonta taakkaa, kun ne käsittelevät oikeusriitoja suurempien yritysten tai viranomaisien kanssa, myös rajat ylittävissä tilanteissa. Lisäksi pk-yrityksiltä voi puuttua monimutkaisissa oikeusjärjestelmissä tarvittavaa oikeudellista tietoa ja resursseja, mikä asettaa ne epäedulliseen asemaan. Puheenjohtaja painottaa, että sen varmistaminen, että pk-yrityksillä on yhtäläiset mahdollisuudet saada asiansa käsiteltyksi tuomioistuimessa, on sekä oikeudenmukaista että osa strategiaa, jolla parannetaan niiden kilpailukykyä sekä myös EU:n ja sen jäsenvaltioiden yleistä kilpailukykyä.

Asiakirjan mukaan oikeudellisten menettelyjen yksinkertaistaminen, oikeudellisten tietojen saatavuuden parantaminen ja kustannusten kohtuullisuus parantaisivat pk-yritysten mahdollisuuksia käyttää oikeusjärjestelmää tehokkaammin. Pj nostaa esille, että tekoälyn mahdollistamat sovellukset jäsenvaltioissa voivat auttaa myös pk-yrityksiä. Puheenjohtaja tuo esille, että jäsenvaltioissa ja EU:n tasolla on jo olemassa useita hyviä käytäntöjä tällä alalla, muun muassa Euroopan oikeusportaali, joka on kansalaisten ja yritysten oikeudellisen tiedon keskitetty palvelupiste EU:ssa. Puheenjohtajan mukaan yksi tällainen sovellus voisi olla yritysten välinen vaihtoehtoinen riitojenratkaisu verkossa, mikä olisi erityisen hyödyllistä pk-yrityksille. Vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen (ADR) vapaaehtoisen käytön edistäminen on myös tärkeä väline tehokkaan oikeussuojan edistämiseksi vähentämällä samalla oikeusjärjestelmään kohdistuvaa taakkaa.

Ministereitä pyydetään keskustelemaan seuraavista kysymyksistä:

- Millä tavoin lainsäädännön ja oikeudellisten tietojen avoimuutta, selkeyttä ja saatavuutta voitaisiin lisätä, jotta helpotettaisiin kaikkien ja erityisesti pk-yritysten yhdenvertaista ja tehokasta oikeussuojaa? Voitteko suositella hyviä käytäntöjä tässä asiassa? Miten olemassa olevia välineitä eli Euroopan oikeusportaalia voidaan hyödyntää tässä tavoitteessa?
- Pidätekö vaihtoehtoista riidanratkaisua hyödyllisenä välineenä oikeussuojan saamisessa kuluttajariitojen lisäksi? Jos kyllä, niin mitä vaihtoehtoisia riidanratkaisumenettelyjä maassanne on pk-yrityksille ja millaisia kannustimia niiden edistämiseksi on käytössä?

Vuoden 2024 oikeusvaltiokertomus

Euroopan komissio antoi 24.7.2024 viidennen vuotuisen oikeusvaltiokertomuksensa. Oikeusvaltiokertomus on yksi EU:n oikeusvaltiovälineistä, ja sen avulla pyritään ohjaamaan ja tukemaan jäsenmaita oikeusvaltiouudistuksissa ja ennaltaehkäisemään oikeusvaltioperiaatteen noudattamiseen liittyviä ongelmia. Kertomuksessa esitetään yhteenveto EU:n oikeusvaltiotilanteesta ja maakohtaisiin lukuihin (27 kpl) sisällytetyt arvioinnit kunkin jäsenvaltion oikeusvaltiotilanteesta, sekä näiden lukujen pohjalta annetut maakohtaiset suositukset. Komissio on myös arvioinut jäsenvaltioiden edistymistä viime vuoden oikeusvaltiokertomukseen sisältyneiden suositusten noudattamisessa.

Kertomuksen Suomea koskevassa maaluvussa nostetaan esiin mm. seuraavia seikkoja Suomen oikeusvaltiotilanteesta: Suomen oikeusjärjestelmän katsotaan olevan edelleen erittäin itsenäinen, ja Suomi on edelleen yksi maailman vähiten korruptoituneista maista. Oikeudenhoitoa koskeva valtioneuvoston selonteko on edistänyt keskustelua oikeuslaitoksen kiireellisimmistä kysymyksistä. Oikeuslaitoksen resurssit ovat parantuneet, vaikka rakenteellisia puutteita on edelleen. Uuden korruptionvastaisen toimenpideohjelman (vuosille 2024-2027) valmistelu on aloitettu. Vaikutusvallan kauppaamisen kriminalisointiin liittyvän lainsäädäntöehdotuksen käsittely on jätetty odottamaan, jotta se voitaisiin saattaa vastaamaan parhaillaan neuvoteltavaa EU:n lainsäädäntöä. Avoimuusrekisterilaki on tullut voimaan ja siihen liittyvä sähköinen avoimuusrekisteri on luotu. Julkisuuslain uudistus on vielä kesken. Komissio nostaa esiin, että sidosryhmät ovat raportoineet lausuntoaikojen lyhenemisestä johtuvista haasteista lausuntopyyntöihin vastaamisessa. Kansalaisyhteiskunnan toimintaympäristö on avoin, mutta useat sidosryhmät ovat raportoineet koventuneesta keskustelusta niiden rooliin liittyen.

Vuoden 2024 oikeusvaltiokertomuksessa komissio suosittaa Suomelle, että se

- jatkaa oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen -työryhmän työtä oikeuslaitoksen riippumattomuuden ja oikeusturvan laadun parantamiseksi;

- uudistaa lautamiesten nimittäminen oikeuslaitoksen riippumattomuutta koskevat eurooppalaiset standardit huomioiden;
- antaa vaikutusvallan väärinkäyttöä koskeva lainsäädäntö ja tehdä ehdotus ulkomaisen lahjontarikoksen määritelmän tarkistamiseksi;
- vahvistaa ministereihin ja muihin ylimpään virkajohtoon kuuluviin henkilöihin sovellettavia lahjomattomuus- ja vastuuvellollisuuspuitteita hyväksymällä heitä koskevat menettelysäännöt;
- edistää edelleen julkisuuslain uudistamista siten, että varmistetaan asiakirjojen tehokas ja laajempi saatavuus ottaen huomioon eurooppalaiset standardit.

Komission oikeusvaltiokertomus on yksi väline vahvistettaessa EU:n yhteisiä arvoja. Kertomus on laadittu tiiviissä yhteistyössä ja vuoropuhelussa jäsenvaltioiden ja sidosryhmien kanssa ja se tukeutuu erilaisiin kansallisiin, kansainvälisiin ja muihin lähteisiin. Aiempien vuosien tapaan kertomuksessa tarkastellaan kehitystä neljällä oikeusvaltioperiaatteen keskeisellä osa-alueella; i) oikeuslaitos, ii) korruptiontorjuntakehys, iii) tiedotusvälineiden moniarvioisuus ja vapaus, sekä iv) hallitusjärjestelmän osien keskinäinen valvonta. Tämän lisäksi kertomus sisältää v) katsauksen oikeusvaltioperiaatteen kehitykseen ja toimiin EU:ssa.

EU:n oikeusalan tulostaulu

Euroopan komissio julkaisi 11.6.2024 vuosittaisen tiedonannon Euroopan unionin oikeusalan tulostaulusta. Komissio on julkaissut tulostaulua vuodesta 2013 alkaen. Tulostaulussa esitetään vertaileva yleiskatsaus jäsenvaltioiden oikeuslaitosten tehokkuudesta, laadusta ja riippumattomuudesta, ja se on yksi EU:n välineistä, joilla tuetaan EU:n oikeusvaltioperiaatteen noudattamista. Tulostaulun tarkoituksena on auttaa EU:ta ja sen jäsenvaltioita parantamaan kansallisten oikeuslaitosten toimivuutta.

Oikeusalan tulostaulussa esitetään vuosittain yleiskatsaus indikaattoreihin, joilla tarkastellaan oikeuslaitosten tehokkuutta, laatua ja riippumattomuutta. Tehokkuutta koskevia pääindikaattoreita ovat käsittelyaika, selvitysaste ja vireillä olevien asioiden määrä. Tehokkuuden osalta Suomi oli tarkastelualoilla pääsääntöisesti EU-maiden keskikastissa. Kuitenkin kilpailuasioden käsittely kansallisissa kilpailuviranomaisissa oli Suomessa kaikista vertailumaista hitainta, kun taas korruptioasioiden käsittely tuomioistuimissa oli EU-maiden nopeinta.

Laatutekijöinä oikeusalan tulostaulussa tarkastellaan mm. kansalaisten ja yritysten oikeussuojan saatavuutta ja digitalisaatiota. Tulostaulussa korostetaan, että oikeussuojan saatavuus on tärkeää oikeusketjun kaikissa vaiheissa. Oikeudenkäyntimaksujen todetaan vaikuttavan merkittävästi oikeussuojan saatavuuteen. Tulostaulun mukaan Suomessa ei välttämättä ole oikeutta täysimääräiseen oikeusapuun, vaikka tulot ovat alle köyhyysrajan, mutta osittaista oikeusapua voi saada tulojen ollessa yli köyhyysrajan. Oikeudenkäyntimaksu oikeudenkäynnin vireillepanosta arvoltaan vähäistä vaatimusta koskevassa asiassa oli Suomessa vertailun kolmanneksi korkein.

Tulostaulussa korostetaan, että oikeuslaitoksen hyvän toiminnan edellytyksenä ovat riittävät resurssit. Suomessa tuomioistuimia koskevat julkiset menot verrattuna bruttokansantuotteeseen ovat viidenneksi alhaisimmalla tasolla EU:n jäsenvaltioista.

Vuoden 2024 tulostaulussa on uusia oikeusturvan saatavuutta koskevia indikaattoreita, kuten vammaisten henkilöiden mahdollisuus päästä harjoittamaan oikeusalan ammatteja ja sekä edustajakanteita koskevat erityisjärjestelyt. Tulostaulusta ilmenee, että Suomessa tilojen esteettömyys ja asiakirjojen saatavuus on huomioitu oikeusvirastoissa, mutta Suomessa ei ole käytössä erityisjärjestelyjä vammaisten henkilöiden työllistymisen tukemiseksi oikeusjärjestelmässä. Kuluttajien yhteisiä etuja suojaavia edustajakanteita

koskevia erityisjärjestelyjä mitattiin kahdeksalla erityisjärjestelyllä, joista Suomessa oli käytössä yksi.

Oikeusjärjestelmien digitalisaation osalta komissio näkee parantamisen varaa, vaikka jäsenvaltiot käyttävät jo nyt digitaalisia ratkaisuja eri yhteyksissä ja vaihtelevassa määrin. Suomi sijoittuu digitalisaation hyödyntämisessä EU-maiden keskitasoon tai sen alapuolelle.

Tulostaulun mukaan kansalaisten ja yritysten kokemus oikeuslaitoksen riippumattomuudesta on EU:ssa parantunut, myös niissä maissa, joissa on systeemitason haasteita. Suomessa käsitys oikeuslaitosten riippumattomuudesta on pysynyt korkealla tasolla, kuten aiemminkin.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 4.10.2024

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 4.10.2024

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Asiakirjat

13797/24

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

OM/Ilona Sekiguchi, p. 02951 50208

VAHVA-tunnus

EU/83/2024

Liitteet

Viite

Oikeusministeriö

Perusmuistio

EU/83/2024-OM-36

Mäkinen Jussi

25.9.2024

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.-11.10.2024; EU:n rasismintorjunnan toimintaohjelman toimeenpanoraportti

Kokous

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 10.–11.10.2024

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Oikeusministerit keskustelevat OSA-neuvostossa EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelman (2020-2025) toimeenpanoraportista. Komissio on julkaissut toimeenpanoraportin 25.9.2024.

Suomen kanta

Hallitusohjelmassa todetaan, että hallitus työskentelee määrätietoisesti yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi yhteiskunnassa. Kaikilla on oikeus tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksi Suomessa.

Yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa annetun valtioneuvoston tiedonannon mukaan Suomi edistää demokration, oikeusvaltioperiaatteen sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Luottamuksen yhteiskunta ja hyvät väestösuhteet syntyvät siitä, että Suomessa jokainen voi luottaa oikeuksiensa toteutumiseen, sukupuolten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen lain edessä, syrjimättömyyteen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa elämänsä suuntaan.

Pääasiallinen sisältö

Komissio on pyrkinyt strategisesti kehittämään työtä rasismien torjumiseksi Euroopassa. Työ perustuu EU:n rasismien torjunnan toimintasuunnitelmaan (COM(2020) 565 final) sekä Euroopan unionin rasismia ja muukalaisvihaa koskevaan puitepäätökseen (2008/91/JHA).

Komissio antoi 18.9.2020 tiedonannon Tasa-arvon unioni: EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelma 2020-2025. Tiedonannossa tuotiin esille, että rasismi on EU:n keskeisten arvojen vastaista, ja että rasismien torjunta edellyttää yhteisiä ja jatkuvia toimia. Tiedonannon mukaan EU:n toimielinten, jäsenvaltioiden ja EU:n virastojen on tehtävä yhteistyötä yhdessä kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden, työmarkkinaosapuolten ja yksityisen sektorin kanssa rasismien poistamiseksi yhteiskunnasta. Komissio on työskennellyt toimintasuunnitelman toimeenpanemiseksi EU-tasolla ja tukenut jäsenmaita kansallisten rasismien vastaisten toimintaohjelmien laatimisessa.

EU-komissio julkaisi 25.9.2024 toimintasuunnitelman toimeenpanoa koskevan raportin, jossa kuvataan sekä EU-tasolla että jäsenmaiden tasolla toteutettuja toimia. Raportin mukaan jäsenmaista 11 (Suomi mukaan lukien) on hyväksynyt kansalliset toimintasuunnitelmat toimeenpanokauden aikana, useilla muilla ohjelmat on valmisteilla tai osana jostain laajempaa kokonaisuutta.

EU-komissio toteaa raportissa, että rasismien torjunta edellyttää pitkäjänteistä työtä, rasismintorjunnan valtavirtaistamista eri politiikanaloille sekä aktiivista yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa. Uuden komission (2024-2029) tehtäväksi on annettu rasismien, syrjinnän ja eriarvoisuuden vastaisen työn jatkaminen laatimalla uusi rasisminvastainen toimintasuunnitelma.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Käsittely Euroopan parlamentissa

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta: 4.10.2024

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta: 4.10.2024

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Taloudelliset vaikutukset

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Valtioneuvosto antoi eduskunnalle tiedonannon yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa 31.8.2023. Tiedonannon perustella valmisteltiin toinen kansallinen rasisminvastainen toimenpideohjelma (Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa), jonka valtioneuvosto hyväksyi 5.9.2024. Ohjelmaa toimeenpannaan kevääseen 2027 saakka.

Asiakirjat

Euroopan komission raportti EU:n rasisminvastaisen toimintaohjelman 2020-2025 toimeenpanosta sekä kansallisista rasismien ja syrjinnän vastaisista toimintaohjelmista COM(2024) 419 final

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaali-komitealle ja alueiden komitealle. ”Tasa-arvon unioni: EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelma 2020-2025”. COM(2020) 565 final

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

VNK Katriina Nousiainen, 0295 160 735 (laatija)
OM Mia Luhtasaari, 02951 50130

VAHVA-tunnus

EU/83/2024

Liitteet Napsauta tähän ja kirjoita liitteet

Viite Napsauta tähän ja kirjoita viite

Liitteet Napsauta tähän ja kirjoita liitteet